

MIHAELA OARCEA

Monografia satului ZIMBRU

Editura Concordia
2022

MIHAELA OARCEA

**MONOGRAFIA SATULUI
ZIMBRU**

**EDITURA CONCORDIA
2022**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MIHAELA, OARCEA

**MONOGRAFIA SATULUI ZIMBRU/Oarcea, Mihaela, Editura
Concordia, 2022**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-627-214-8

Editura Concordia Arad

Tel/Fax: 0257-533143; Mobil: 0743-881063

e-mail: office@editura-concordia.ro; stetcupetru@yahoo.com

web: www.editura-concordia.ro

Editoră înregistrată la Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior

Editor: Petru Ștețcu

Tipărit la: Tipo STAMPA S.R.L. Arad

Tel.: 0257-349004; Mobil 0743-258782

e-mail: stampasrl@yahoo.com

Concepere și culegere: Mihaela Oarcea

Corectură: Mihaela Oarcea

Procesare PDF: Petru Ștețcu

Coperta: Claudia Rațiu

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin autoarei. Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

“Locul n-are nici un farmec fără de om, oricât de frumos ar fi el. Simți o înfiorare ca de pustiu între munții cei mai încântători.”

Constanța Hodoș

CUVÂNT INTRODUCATIV

Volumul, „*Zimbru, plai de cânt și dor*” l-am editat cu gândul de a marca un eveniment important din viața tatălui meu, păstrător al tradițiilor strămoșești. El și-a dedicat viața elevilor și formării lor ca oameni, dar și tradițiilor pe care le-a studiat și le-a respectat.

De-a lungul anilor, acesta și-a conturat personalitatea complexă, cu ajutorul experienței acumulate în mijlocul oamenilor. Este de peste 40 de ani, învățător în satul Zimbru, comuna Gurahonț, însă a simțit o chemare aparte spre viața satului și tot ce a ținut de acesta.

Activitatea sa profesională a fost și este una bogată și se derulează în mare parte în jurul a tot ceea ce înseamnă „*tradiție și folclor*”. Mănat de amintirile copilăriei și-a îndreptat atenția spre obiceiuri și tradiții, studiindu-le îndeaproape, infirmând prejudecățile oamenilor.

Discuția despre viața la sat nu înseamnă că susține întoarcerea la primitivism. Nu e vorba de așa ceva, ci de respectul pe care trebuie ca fiecare dintre noi să îl aibă față de valori. Satul, spre deosebire de societatea contemporană, avea o capacitate de regenerare, de revenire. Ani de zile, tatăl meu a

adunat obiceiurile și tradițiile din zona Zimbrului, pe care le-a aprofundat în diferite articole, publicații, Ansamblul folcloric „*Laurul din Zimbru*”, cu care a câștigat locul I în Italia, la Festivalul Internațional „*Festa Internazionale della Scuola 2006*” din San Nicandro Garganico.

Tradiția se pierde din cauza nepăsării. Pierderea tradiției sub tăvălugul acesta al globalizării dar și a nepăsării pentru identitatea etnică și culturală, m-a determinat să continuu munca tatălui meu și să evidențiez frumusețea acestei zone, cea a copilăriei mele. Tradițiile au ținut de fiecare epocă în parte și de fiecare perioadă. Ele nu s-au pierdut, ci altele le-au luat locul având aceeași bază. Din antichitate, în preajma sărbătorilor se făceau urări, lucru care se face și astăzi. Toată lumea consideră că folclorul dispare. Acest lucru este fals, deoarece tinerii cercetători din ziua de astăzi, demonstrează cu multe documente, că mai avem tradiție.

Acest lucru doresc să-l fac și eu prin așternerea pe hârtie a obiceiurilor, datinilor, cântecelor și jocurilor specifice zonei Zimbru, datini pe care tradiția le aduce din cel mai adânc trecut.

Prin părinții mei - Oprea Teodor și Aurora - dascăli de peste 40 de ani în zonă, am apucat să trăiesc, să copilăresc, să urmez grădinița și școala primară în acea comunitate tradițională, cu munca câmpului, cu sărbătorilor care erau și sunt încă respectate.

Părinții mei au căutat să păstreze aceste datini, să le valorifice prin perpetuarea lor. Au încercat să trezească în rândul tinerilor sentimente de mândrie și respect față de frumoasele tradiții populare locale. Acest lucru se vede tocmai în persoana mea, pentru că de mică am luat parte la toate datinile și obiceiurile pe care părinții mei au încercat să le dea viață.

De asemenea, îmi amintesc cu drag de zilele în care tatăl meu mă lua cu el pe la iubitorii de folclor din zonă, pentru a culege aceste obiceiuri în varianta lor originală

Astfel, datina „*Ciuralexa*” poate fi considerată un ritual agrar, care încheie ciclul sărbătorilor de iarnă și încifrează în ea grijă, teamă și speranță pentru recolta noului an agricol. Se știe că în urmă cu secole în cadrul economiei închise, familia țărănească își producea singură aproape toate produsele de care avea nevoie. Astfel, prelucrarea inului și cânepii, torsul, țesutul și albitul pânzelor, au fost obiceiuri practicate cu secole în urmă și care se mai păstrează și astăzi prin unele sate zărăndene. Urmașii pădurenilor lui Slavici mai păstrează un obicei de primăvară, „*Albitul pânzelor*”, unde un grup de fete îmbrăcate în frumosul port femeiesc de la Zimbru, pe un fond muzical și versuri adecvate, execută toate operațiunile legate de albitul pânzelor la vale.

Cântece specifice zonei - „*Mândruliță de la Zimbru*” și „*De la primărie-n sus*” le cântă cu mult succes grupul vocal din Zimbru. Echipa de dansuri interpretează jocul mixt „*Ardeleana*” precum și jocurile bătrânești „*Lumea mea ș-a ta Iuane!*” și „*Măzărișca*”.

Preșcolarii și școlarii din Zimbru interpretează șezătoarea „În clacă la gazdă bună”, iar părinții acestora monoloage și strigături ce se strigă la horele din sat.

În toate aceste roluri pe care copiii le interpretau pentru a le da viață, am participat și eu. Îmi amintesc cu nostalgie frumusețea cântecelor și obiceiurilor interpretate, a costumelor populare îmbrăcate, pe care le mai păstrez și astăzi, în dorința ca și fetița mea să le îmbrace.

Toate aceste lucruri parcă s-au petrecut ieri, mi se derulează și prin fața ochilor imagini de-o rară frumusețe, care mi-au îmbogățit copilăria, lucru care nu pot să spun că se întâmplă și cu generațiile actuale de la oraș. Vina este multiplă, pornind de la familie, școală, societate și până la prejudecata că tineretul este pierdut. Un dascăl bun trebuie să pornească de la premisa că acel copil este bun. El îl poate ajuta să ajungă la valori și să le selecteze.

*

Un alt moment important al copilăriei mele a fost participarea în filmul „Pădureanca”, care s-a filmat în împrejurimile Zimbrului. Eram atunci un copil mândru că iau parte la această „sărbătoare”. Spun „sărbătoare” pentru că toată lumea satului, de la mic la mare, era implicată într-un fel sau altul la acest film. De la cazarea actorilor, la obișnuirea lor

cu obiceiurile și porturile locale, contribuiau în mare măsură atât bătrânii satului cât și copiii. Eu eram unul dintre acei copii.

*

Tradițiile noastre vin de demult și-și cer dreptul de a fi, dacă nu îmbogățite, măcar preluate și transmise următoarelor generații. Mi-am propus să valorific tradițiile și obiceiurile din zona copilăriei mele în contextul socio-cultural, când influența mass-media promovează în rândul tinerilor împrumuturi din diferite culturi.

Îmi doresc ca elevii din clasa mea să se familiarizeze cu aceste tradiții și obiceiuri, prin realizarea unor vizite la „Școala cu clasele I-IV” din satul Zimbru, unde învățător este tatăl meu. Acolo, pot să viziteze și muzeul realizat de părinții mei, fiind colecția personală a familiei, unde mi-am adus și eu contribuția.

Prin aceasta urmăresc stimularea curiozității și a interesului față de vechile valori folcloristice și tradiționale în detrimentul interesului pe care copiii de astăzi îl au față de noile tehnologii.

Transmiterea cunoștințelor despre marile valori ale culturii umanistice și de istorie este nu numai o datorie profesională a omului de la catedră, ci și o dovadă a conștiinței patriotice a acestuia. Consider că una din preocupările mărețe

ale unui învățător este aceea de a contribui la salvarea patrimoniului local și a celui național. Folclorul local, componentă a patrimoniului național, poate fi valorificat, cu ajutorul elevilor și pentru elevi, prin lecțiile de limba română, de istorie, prin organizarea unui cerc de folclor sau înființarea unui muzeu. În cadrul orelor de limba și literatura română, elevii pot fi îndrumați spre formarea deprinderii de cultivare a exprimării orale și scrise, prin cunoașterea creațiilor folclorice, locale și naționale. Acestea exprimă harul de personalitate a unei comunități închegate, care-și alcătuiește etica de conviețuire într-o „*cultură minoră*”, cum îi spunea Lucian Blaga. Viața spirituală a oamenilor din asemenea colectivități mărturisește calitatea unei existențe, precum și efectele pe care rigorile timpului și existențele spațiului le au asupra unui complex modul de conviețuire.

*

Sunt învățătoare la Școala Generală „*Mihai Eminescu*” din Arad de 14 ani. M-am născut în localitatea Gurahonț, dar copilăria mi-am petrecut-o pe frumoasele meleaguri zimbrane, unde tatăl meu și mama mea, fiind primii mei dascăli, mi-au așezat creionul în mână și mi-au insuflat și mie această meserie de aur - cea de dascăl. Pasiunea mea pentru folclor și tradiții rurale există, de asemenea, datorită lor, pentru că am crescut

într-un mediu în care s-a pus importanță pe iubirea față de spiritul locului natal, de frumusețea unei „*lumi*”, alcătuite de înaintașii lor.

În demersul meu, nu am ignorat nici aspectele științifice, informându-mă din lucrări de specialitate privind folclorul în general și literatura populară în special.

Vasile Alecsandri afirma în dedicația din 1862 către Doamna Elena Cuza, că poeziile populare sunt „*cântece improvizate ale poporului român în orele sale de suferință sau de veselie, de cădere sau de mărire*”, că sunt „*glasurile intime ale sufletului*”.

Mihaela Oarcea

Capitolul I

DATE ISTORICO-GEOGRAFICE CU PRIVIRE LA ZONĂ PÂNĂ DUPĂ CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

1. Informații geografice asupra zonei

Zona la care mă voi referi, cuprinde o parte a comunei Gurahonț și anume zona Văii Zimbrului, zonă din care fac parte satele Gurahonț, Iosășel, Iosaș, Feniș, Valea Mare, Zimbru, Dulcele și cătunul Brusturescu.

Comuna Gurahonț este situată în partea de nord-est a județului Arad, la o distanță de 99 km de orașul Arad și la 21 km de Sebiș, orașul cel mai apropiat. Teritoriul comunei ocupă o suprafață de 161,4 km pătrați, făcând parte din ea pe lângă satele amintite și satele Bonțești, Mustești, Honțișor și Pescari.

Comuna Zimbru (Comuna Zimbru) este o diviziune administrativă (class A - Regiunea Administrativă) în Județul Arad (â (general)), România (Europa), având codul de regiune Eastern Europe. Este situat(ă) la o altitudine de 287 metri deasupra nivelului mării și are o populație de 4,076 locuitori.

Coordonatele sale sunt 46°19'60" N și 22°22'60" E în format DMS (grade, minute, secunde) sau 46.3333 și 22.3833 (în grade zecimale). Poziția sa UTM este FS03 iar referința Joint Operation Graphics este NL34-06.

Ora locală curentă este 14:38; soarele răsare la 07:40 și apune la 19:47, ora locală (Europe/Bucharest UTC/GMT+3). Fusul orar standard pentru Comuna Zimbru este UTC/GMT+2, însă, deoarece se aplică ora de vară (DST), fusul orar actual este UTC/GMT+3.

În 2022, ora de vară este valabilă de la 27 Mar 2022 până la 30 Oct 2022.

Diviziunea administrativă este diviziune administrativă a unui stat, indiferent de nivelul administrativ al acesteia.

La 29 august 2007, localitatea Zimbru, județul Arad a intrat în contact cu lumea prin telecentrul instalat de ANRCTI și Radiocom. Astfel că, vicepreședintele Autorității Naționale pentru Reglementare în Comunicații și Tehnologia Informației, Codruța Meran, împreună cu Claudiu Velimirovici, Manager Departament Zonal Vânzări, din partea Radiocom - Societatea Națională de Radiocomunicații, s-au întâlnit cu utilizatorii telecentrului din localitatea Zimbru, județul Arad, pentru a testa, alături de aceștia, serviciile de

telefonie și internet oferite de telecentrul instalat aici de către Radiocom.

Telecentrul inaugurat face parte din programul național de instalare a telecentrelor în satele fără acces sau cu acces redus la servicii de telefonie, inițiat de ANRCTI în anul 2004.

Analizând așezarea fizico-geografică a comunei, constatăm că ea se află în depresiunea Zărandului care pătrunde ca un golf înspre inima munților Apuseni, fiind înclăștată la nord-est și la sud de Munții Codru Moma, Munții Bihor și respectiv Munții Zărandului. Comuna este așezată tocmai la întrepătrunderea a trei mari unități de relief: munți, dealuri piemontane vestice și Câmpia Crișului Alb. Această situație i-a asigurat în trecut și îi asigură și în prezent legături strânse pe de o parte prin Sebiș, Ineu, Câmpia Tisei iar prin Hălmagiu cu Bradul. Trecând munții are acces și spre Beiuș.

Comuna este străbătută de râul Crișul Alb care curge în direcția est-vest și lângă care s-a format un șes îngust, mai fertil, de unde de-a lungul pârâurilor se întind văi înguste spre nord și spre sud în inima munților.

O astfel de vale este Valea Zimbrului, de-a lungul căreia se află înșirate așezările menționate și care își are izvoarele în inima Munților Codru Moma.

De-a lungul ei s-a construit un drum forestier pe care se transportă spre Gurahonț masa lemnoasă a pădurilor.

Populația comunei în majoritate covârșitoare românească, de-a lungul veacurilor a constituit așezări permanente, amintite în documente încă din veacuri îndepărtate. Această populație s-a ocupat în trecut în special cu agricultura și creșterea animalelor. Doar în secolul al XVIII-lea, paralel cu existența furnalelor din Zimbru și mai târziu paralel cu construirea căii ferate Arad - Brad, cu exploatarea forestieră și a carierelor de piatră din Gurahonț, se stabilesc aici și grupuri mai mici etnice, de origine maghiară și germană.

2. Din trecutul satului Zimbru

Satul Zimbru este așezat la jumătatea drumului dintre Gurahonț - Crișul Alb și Masivul Codru Moma.

În drumul spre acest ținut de vis, se trece prin localitatea Iosășel, unde chiar la intrarea în aceasta se vede troița ridicată pe locul unde a fost spânzurat tribunul Ioan Buteanu.

Ținând în dreapta Valea Zimbrului, se întâlnește „moara lui Țighetu”, moară cu apă, dar și teascuri pentru scos uleiul din semințe de dovleac. Aici se poate vedea locul unde a fost grajdul în care s-au desfășurat lupte ale partizanilor anticomuniști cu securitatea vremurilor lui '50.

În stânga, după o bucată de cale se trece drumul spre Valea Mare, satul de baștină a cunoscutului scriitor, istoric și critic literar Ion Lungu (citește „*Recviem rustic*”, roman a cărui acțiune se petrece la Gurahonț și Valea Mare).

Dacă ajungi la Zimbru - pe jos, cu căruța sau cu un autovehicul - la intrare mai găsești clădirea vechiului depou, a școlii vechi și poate casa Constanței Hodoș (Taloș). Tot drumul pe care îl parcurgi era străbătut până acum patru-cinci decenii de un trenuleț care făcea curse către Zimbru și Gurahonț transportând lemne, cherestea, laminate. Da, laminate fiindcă nu este departe de Cou și mai sus se întâlnește Smelțul. Drumul se continuă spre Ponoraș, unde se ducea minereul de fier.

Numirea satului Zimbru este posibil să fie primită de la ultimele perechi de zimbri, despre care se spune că refugiindu-se în munții nordici ai Maramureșului prin Munții Bihorului, ar fi hălăduit și pe aici dând de păduri seculare.

Satul este o așezare veche. Ciocanul de piatră cu o gaură de înmănușare aflat pe dealul Sourescu de către săteanu Darău Ioan, confirmă vechimea așezării din epoca de piatră. Ciocanul se află expus în punctul muzeistic al Școlii din Zimbru.

*

În „*Monografia Aradului*” de Marky Sandor se arată cum primele încercări întreprinse de către romani în căutarea după aur au fost în 3 localități din județul Arad: Zimbru, Chisindia și Văjdagi. Aceasta se confirmă prin opaițul roman aflat în mina de la Ponoraș, opaiț ce se afla încă în 1890 la gimnaziul din Beiuș.

Nu străin a fost acest loc nici de pustiitoarea invazie a tătarilor - Hoarda de aur - 1241 - numită de localnici „*Căpciuni*” ori „*Căpcăuni*”.

În aceste vechi timpuri așezarea a fost răsfirată prin crânguri: crângul Zimbruțului, unde era și bisericuța din dealul

Cenușii, crângul Lucăceștilor, crângul Moțeștilor, crângul de la varnița Armancii (pe valea Pihodei). Evenimentul de la 1784 - răscoala lui Horia - așa a aflat satul. S-a păstrat de atunci amintirea despre oamenii cu șubi negre, cum luând boii de la drumul din sat, se duceau cu ei pe valea Pihodei în sus. În acel timp locul fiind foarte prielnic, mișunau „lotrii”, având drumuri de trecere și păduri pentru ascunzișuri. Se adevăresc acestea prin denumirea unor locuri (Lespezi, Fântâna lotrului etc.), dar și dovezi scrise. Astfel în „*Monografia Aradului*” se arată cum în 1780 zimbranii declarau lucruri aflate ascunse în bisericuța lor de către lotri.

După ce trece răscoala lui Horia, sătenii coboară din crânguri pe vatra de azi - ulițele satului primind denumiri după localnicii cângurilor: Ulița Zâmbrănească, Lucăcească, Moțească sau după parcelele unora. Numinile se mai păstrează și astăzi. Coborârea este încheiată în jurul anului 1838 când la intrarea în sat se ridică o cruce de piatră. Ea se mai păstrează și astăzi. Evenimentul istoric din 1848 - revoluția lui Avram Iancu - așa află satul Zimbru, pe vatra unde se află și azi. Prin pădirile seculare ale Zimbrului, trecuse prin acea vreme Avram Iancu, unde poposise lângă un izvor, de unde a băut apă cu o cană de lemn. Acea cană de lemn se află, și acum în muzeul de la Școala din Zimbru, după spusele bătrânilor.

Sucesiv satul cunoaște stăpânirea mai multor domni, veniți din afara lui, cu dorința de a se îmbogăți, printre care: Bogdanovici David, Teis Ludovic, Liebscher Iosif și contele Zszlensky.

Aceștia întreprind acțiuni de exploatare a pădurilor, subsolului (deschiderea minei de la Ponoraș), deschiderea unei fabrici de cherestea în anul 1875, introducerea liniei ferate înguste și a locomotivelor: Amalia, Rosza și Ioska.

Cu timpul, marii proprietari părăsesc aceste locuri, ultimul fiind contele Zszlensky, care părăsește satul după 1944.

Mina de la Ponoraș se deschide pe vremea domnului Bogdanovici David, Minereul de fier era transportat cu carele până la topitorie. Cuptorul de la „Jumelț”, a cărui ruină stă

mărturie și azi este declarat monument istoric. Mașinăria topitoriei era acționată de apa din valea Răului, care era adusă printr-un iaz a cărui urmă se vede și azi. În apropierea cuptorului erau barăci mari unde stăteau depozitați cărbunii necesari pentru alimentarea cuptorului.

Minereul topit era transportat la laminăria de la „Cou”, unde alte mașini întindeau metalul în tăblii. Aceste mașini erau la fel acționate de apă. Tot ce se fabrica era transportat prin căraușie spre Arad sau mai departe.

În această perioadă sunt aduși mulți muncitori din alte locuri și de diferite naționalități: cehi, germani, austrieci etc. Unii au murit aici fiind îngropați la „Cou”, alții au plecat, iar o

parte s-a stabilit în sat. Aici era o animație muncitorească, iar la „*Cou*” se ținea în fiecare duminică piață.

Teis Ludovic cumpără de la Bogdanovici David proprietatea din hotarul zimbrănesc și deschide aici prima fabrică din județ în anul 1875.

Fabrica era așezată pe locul unde se află astăzi vechiul magazin sătesc. În jurul fabricii erau multe barăci, unde se depozita materialul fabricat: parchet de diferite dimensiuni, scânduri, vergele strungite pentru leagăne și mobile.

Fabrica era utilată cu două gatere și două strunguri, iar muncitorii erau din Zimbru. Materialul fabricat era transportat prin căraușie până departe prin satele din Câmpia Aradului sau spre Budapesta și Viena. Zilnic se muncea câte 12 ore. În fabrică lucrau și copii de 8-9 ani pentru 2 pituțe pe zi, iar bărbații pentru o coroană.

În fabrică nu erau luate măsuri de protecția muncii și nu se prevedea nici un ajutor pentru cei morți sau accidentați. Fabrica, fiind un izvor de a obține un ban, era iubită și când a izbucnit un incendiu, muncitorii au sărit în flăcări, înfășurați în cergi ude pentru a salva fabrica de la nimicire.

Cu toți acești stăpâni, sătenii au avut de multe ori conflicte cauzate de suprimarea unor drepturi elementare ale zimbrănilor: închiderea drumurilor spre pășuni cu șarampaie,

lipsa oricărei asigurări de protecția muncii în fabrică, mină ori păduri, nerespectarea clauzelor reformei agrare de după primul război mondial.

În afară de muncile amintite și pentru a-și asigura pâinea necesară locuitorii își mai valorificau fructele pomilor prin satele de câmpie sau participau cu brațele la efectuarea muncilor agricole de la câmpie. Acest lucru se poate vedea și în filmul „Pădureanca”, adaptare după nuvela cu același titlu a lui Slavici. La acest film au participat și săteni din Zimbru, printre care m-am numărat și eu.

Fete așezate pe câmp, în port tradițional

Între săteni și muncitorii de alte naționalități veniți aici s-a creat, cu timpul, o legătură prietenească determinată de

împărtășirea aceleiași soarte, de muncă la acești stăpâni. Se mai păstrează și azi în amintirea sătenilor cum în 1909 la smulgerea șarampaielor de pe valea Zimbrului, fierarul ungar Soako a participat cu mare revoltă alături de săteni. Apoi mecanicul ungar Ioarnoli baci anunța sătenii printr-un fluier lung al locomotivei când aceștia se aflau în fața unui pericol. Familia Hellsten a rămas în cea mai mare parte aici.

Cunoașterea unor elemente de istorie locală constituie o îndatorire a fiecărui cetățean, pentru că numai așa își poate da seama de sacrificiile pe care le-au făcut generațiile trecute, devin mai conștienți de valorile trecutului, mai recunoscători celor care în condiții de viață foarte grele, au muncit și au luptat ca să asigure existența noastră ca popor, ca națiune.

3. Date istorice cu privire la zonă

Cercetările istorice ne arată că pe raza comunei Gurahonț a existat o viață omenească încă din cele mai vechi timpuri. Astfel săpăturile arheologice efectuate la Iosășel ne-au dezvăluit urmele vieții omenești încă din perioada paleoliticului timpuriu, având o vârstă de circa 80.000 ani. O altă dovadă care atestă vechimea acestei zone încă din epoca de piatră este și ciocanul de piatră cu gaură de înmănușare, amintit mai înainte.

Alte date arhologice confirmă existența așezărilor încă de pe vremea dacilor; tezaure monetare găsite la Feniș și alte

obiecte de argint găsite la Gurahonț. Se confirmă încercările romanilor de a căuta aur prin legende în Zimbru în legătură cu râpele „*Hodobana*” și opaițul roman.

În urma conviețuirii triburilor dacice și a populației romanizate de pe teritoriul Daciei romane, s-a cristalizat și aici o populație românească, care în secolul al X-lea s-a încadrat în cnezate și voievodate ce se formează în vestul țării, respectiv pe teritoriul Țării Zărandului. Se poate spune că stăpânirea lui Menumorut s-a extins și în aceste părți, ca apoi la începutul secolului al XI-lea, Ahtum, urmașul lui Glad să-și extindă puterea și asupra acestor părți. Înfrângerea lui Ahtum de către oștile regelui maghiar Ștefan I a dus la extinderea treptată a stăpânirii ungare și asupra acestui teritoriu.

Ungurii, la venirea lor pe aceste meleaguri, au găsit deja o organizație feudală românească destul de evoluată. Datorită împotrivirii populației românești, statul feudal ungar se vede nevoit să accepte organizațiile românești de cnezate și voievodate, existente în Țara Zărandului în continuare, până în secolul al XVIII-lea.

În jurul vechilor cetăți existente, statul feudal ungar creează comitate, astfel în Valea Crișului Alb va lua ființă comitatul Zărand, menționat în documente începând din secolul al XIV-lea.

În cursul secolului al XIV-lea, feudalismul ungar se întărește, formându-se aici mari domenii feudale. Astfel Gurahonțul și satele din jur vor face parte din marele domeniu al Șiriei. Primul document scris îl găsim în anul 1441 când Honțu este amintit ca sat aparținător domeniului din Șiria și apare în posesia familiei Bathory în anul 1464.

În conscripția domeniului Șiriei din 1525 deja figurează mai multe sate din zona Gurahonțului, ca Honțișorul cu 10 familii, Mustești cu 19 familii, Bonțești cu 10 familii și o casă părăsită. Conscripția confirmă încă o dată existența instituirii de cneji și structura feudală a societății țărănești, fiind supuși unor dări în bani.

După căderea Ungariei medievale, în 1542 se înființează principatul Transilvaniei, căruia îi aparținea și Gurahonțul. În 1552 după căderea Timișoarei, turcii înaintează și în direcția Crișului Alb, punând stăpânire asupra cetăților din Ineu și Dezna. Drept urmare, Gurahonțul, temporar intră sub dominația otomană. Satele sunt dăruite unor spahii. Astfel, Gurahonțul, în 1574 este menționat în proprietatea lui Baiazid, Feniș în proprietatea spahiului Bali, Iosașul în proprietatea spahiului Geafar, iar Zimbru în proprietatea pașei Osman.

Victoria strălucită a lui Mihai Viteazu la Călugăreni a influențat și situația de aici, astfel că trupele ardelene pornesc

ofensiva și în această direcție. La 24 octombrie întregul teritoriu din zona Gurahonțului este eliberat și va fi trecut din nou sub stăpânirea principelui Transilvaniei. După asasinarea lui Mihai la Câmpia Turzii, aceste teritorii sunt prădate de mercenarii lui Barta. În toate aceste sate vor figura maghiarii. Valea Mare în proprietatea familiei Korniss, Fenișul la fel, până în 1613 când va trece în proprietatea principelui Gabriel Bethlen care apoi în 1623 îl dăruiește din nou familiei Korniss. Iosașul, care mai înainte era în proprietatea spahiului Geafar, între 1597 și 1633 va aparține tot familiei Korniss. Gurahonțul este pomenit în documente doar în 1661, făcând parte din domeniul familiei Toldy.

În urma căderii lui Gheorghe Rakoczy al II-lea, turcii cuceresc cetatea Ineului, continuând înaintarea lor în Valea Crișului Alb, astfel încât în 1662 Gurahonțul este din nou ocupat de turci. Noua stăpânire otomană înseamnă poveri grele pentru țărani, pe de o parte din cauza aprovizionării cetăților apropiate, pe de altă parte din cauza jafului întreprins de spahii turci, pentru care însuși pașa din Timișoara intervine, interzicând jaful.

În timpul celei de a doua ocupație otomană, satele sunt date unor fundații musulmane, denumite „*vacur*”, despre care, de altfel, vorbește și vestitul călător turc Evila Celebi.

A doua dominație otomană însă nu va dura mult, deoarece după ofensiva turcească împotriva Vienei, trupele austriece vor începe lupte pentru recuperarea și a acestor țări.

După asediul nereușit al Vienei din 1683 se va forma Liga Sfântă, sub conducerea Austriei, și se începe ofensiva austriacă împotriva turcilor, ce se termină cu o serie de victorii ale austriecilor. Paralel cu aceste victorii încep tratative și cu conducătorii Principatului Transilvaniei, drept urmare pe baza Diplomei Leopoldine, Transilvania va trece sub dominația habsburgică.

În cursul acestor lupte și Valea Crișului Alb, inclusiv comuna Gurahonț, va ajunge sub stăpânirea habsburgilor. Astfel în luna mai 1693, generalul Heissler a sosit sub zidurile Ineului cu 18 tunuri, 4 regimente germane și câteva companii maghiare, începând asediul cetății, care în curând își deschide porțile în fața oștirilor austriece. Căderea Ineului va fi urmată de cucerirea imediată a zonei Crișului alb până la Hălmagiu. În consecință, Gurahonțul cu comunele mici vecine ajung sub stăpânire habsburgică.

La început în Valea Crișului Alb ca și în Valea Mureșului se înființează regimente grănicerești. Drept urmare, la Ineu se instalează o garnizoană compusă din 50 de pedestrași și 7 ofițeri, iar la Hălmagiu alți 25 de pedestrași și 4 ofițeri.

Această garnizoană avea sub control și Gurahonțul. Sistemul grăniceresc se păstrează până la domnia Mariei Tereza care în urma insistențelor pornite din partea nobilimii maghiare ordonă desființarea grănicerimii de pe Mureș și din Valea Crișului Alb.

Drept urmare împărăteasa, la 26 octombrie 1744 ordonă alăturarea localităților din plășile Ineu și Zărand comitatului Arad. La 6 noiembrie 1745 se începe evacuarea grănicerilor din Ineu și Hălmagiu. În urma plecării garnizoanelor amintite, Valea Crișului Alb, inclusiv și Gurahonțul, trece sub administrația directă a comitatului.

Aceste schimbări au însemnat introducerea autorităților nobiliare și asupra Gurahonțului, respectiv a comunelor mai mici înconjurătoare. Astfel, în 1697 vor face parte din domeniul Hălmagiului. În curând acest teritoriu va aparține domeniului așa-zis „*Muțina*”, în fond fiscului. Donația imperială cu privire la uriașele domenii din comitatul Arad se datează din 1726, în care sunt înșirate și localitățile Gurahonț, Hontîșor, Bonțești, Hot, Feniș, Iosaș, Iosașel, Dulcele, Mustești, Valea Mare, Zimbru, sate aparținătoare. Întrucât însă ducele de Muthna în timpul războiului de succesiune austriacă a trecut de partea prusacilor, a fost dizgrațiat, pierzând domeniile sale din Arad. Drept urmare, aceste domenii vor fi sub dominația directă a fiscului până la războaiele lui

Napoleon, când vor fi vândute. Stăpânirea fiscului asupra Gurahonțului a însemnat o oarecare liniște și siguranță pentru țărani și se poate observa dezvoltarea succesivă a agriculturii și a creșterii vitelor, respectiv a gospodăriilor țărănești.

Evidența căldărilor de țuică ne arată o producție intensivă de pomi, ramură gospodărească cu tradiție în această zonă.

Analizând numele de familii, observăm o gospodărie exclusiv românească. O serie de nume de familii au apărut și în 1525 în urbariul cetății Șiriei, care în majoritate se găsesc și astăzi în comună. Amintim nume de familie ca: Haiduc, Tripon, Rus de la Gurahonț, Roz, Hanc de la Dulcele, Lupei, Faur, Dan de la Iosaș, Cosma, Moț, Bota, Oarcea la Iosașel, Bacoș, Cuț la Valea Mare, Pocșoară, Moț, Horga, Mihuț la Zimbru.

Păstrarea de-a lungul secolelor a acestor familii, chiar și în timpul stăpânirii turcești înseamnă legătura strânsă a țăranului român cu pământul strămoșesc. Totodată este o dovadă grăitoare pe lângă continuitatea populației, o ripostă fermă împotriva unor explicații false ale unor istorici străini, care caută să dovedească că în timpul dominației otomane populația veche ar fi fost exterminată sau obcimată, elementul românesc venind aici ulterior.

Populația comunei Gurahonț, inclusiv cătunele și satele care în secolul al XVIII-lea erau separate, iar astăzi fac parte din comuna Gurahonț, erau în dependență iobăgească, stăpânul feudal fiind fiscul. Obligațiile iobagilor din Gurahonț pot fi studiate prin conscripțiile urbariale, efectuate pe raza Gurahonțului în 1771. Aceste conscripții au fost efectuate pe tot cuprinsul comitatului Arad în urma instrucțiunilor primite de la Curtea din Viena. Cu această ocazie, pe baza declarației țăranilor s-au pus pe hârtie toate amprentele iobăgești, precum și dările convenite pentru fiecare familie. Studiarea acestor date ne permit să cunoaștem și mai de aproape viața zilnică a țăranilor români de pe aceste meleaguri. În câteva cătune și sate de pe raza comunei Gurahonț s-au păstrat mai multe conscripții pe care le putem compara, găsind astfel date prețioase cu privire la evoluția economică a gospodăriilor iobăgești.

Din analiza datelor putem deduce o serie de concluzii prețioase cu privire la dezvoltarea agriculturii în această zonă, În primul rând peste tot crește foarte mult cantitatea pământurilor însămânțate, iar din punct de vedere a apartenențelor iobăgești cantitatea sesiilor iobăgești, ceea ce în cifre absolute a însemnat și creșterea robotelor. Cifrele ne arată

că și în cazul acestor sate asistăm la o creștere substanțială a producției agricole.

Totodată crește și zestrea de animale și se observă o diferențiere în privința familiilor țărănești. Față de situația din 1765 apare tot mai evident categoria jelerilor, care și dispun de ceva pământ, totuși sunt într-o situație mult mai grea decât iobagii cu loturi. Analizând starea materială a unor familii iobăgești și aici găsim diferențe.

Referitor la situația existentă în satul Zimbru, observăm că într-o perioadă de 20 de ani, respectiv din anul 1771 până în 1791, numărul iobagilor se dublează, ajungând de la 25 la 53. Crește de asemenea numărul sesilor, ca și cantitatea pământurilor semănate, ceea ce a dus și la creșterea robotelor. Astfel, în 1771 robota cu carul era la 272 zile, robota cu palmele la 575 zile, iar în anul 1791 robota cu carul era de 624 zile, iar cea cu palmele 1248 zile.

La începutul secolului al XIX-lea însă situația țăranimii din Gurahonț și a cătunelor din jur se înrăutățește.

Fiscul, din cauza războaielor îndelungate purtate cu Franța, hotărăște vânzarea domeniilor sale din Arad. Astfel, în jurul anului 1820 Gurahonțul și satele înconjurătoare sunt evaluate și vândute unor particulari.

În 1819 comuna Gurahonț a fost evaluată la 14.000 florini de către fisc. S-a făcut evaluarea și pentru alte sate, stabilind pentru Feniș 9.185 florini, Iosaș 10.513 florini, Iosășel 10.392 florini, Valea Mare 9.985 florini. După evaluarea domeniilor s-a trecut la vânzarea lor. Fenișul a fost cumpărat de Marcu Nastradonovici, sârb îmbogățit cu comerțul de porci. Gurahonțul a fost cumpărat tot în 1820 de Karl Remold, Iosașul și Iosășelul au fost cumpărate de cămătarul vienez Georg Purgl, iar Valea Mare de Frantz Eckstein.

Noii stăpâni au trecut imediat după cumpărarea domeniilor amintite la organizarea gospodăriilor la propriu, bazându-se în primul rând pe creșterea porcilor și oilor.

Drept urmare, după 1820 suprafețele aflate în posesia iobagilor nu mai cresc, dimpotrivă, după reglementarea hotarelor, pădurile comunale, pășunile, peste tot sunt ciuntite. Înrautățirea situației iobagilor înainte de 1848 poate fi observată și dintr-o conscripție din 1835/1836 potrivit căreia numărul familiilor de țărani se prezintă astfel:

Comune	Iobagi Jeleri	
Gurahonț	22	15
Honțișor	25	25
Mustești	27	2
Bonțești	91	2

Feniș	7	4
Iosaș	52	9
Iosășel	52	9
Dulcele	43	10
Valea Mare	36	4
Zimbru	30	12

Pe toată raza comunei Gurahonț de astăzi, drept urmare în anul 1836 au trăit 968 familii de iobagi și 94 familii de jeleri.

În unele sate se observă plecarea multor familii din cauza mizeriei. Este evident că în urma stabilirii noilor stăpâni în aceste părți, țărănimea a avut mai mult de suferit, ceea ce a contribuit la întărirea luptei de clasă pentru eliberare socială și națională.

Nemulțumirea maselor țărănești a fost provocată în primul rând din cauza extinderii gospodăriei domnești, care în perioada stăpânirii fiscalului a fost abandonată. Mari suprafețe de pășuni, păduri și arături au fost luate de la țărani, care deși cu ocazia reglementării urbariale din 1771 nu erau trecute în inventarul sesiilor iobăgești, stăteau nestingherit la libera folosire a țăranilor. Pentru toate acestea, de acum înainte, ori se percep taxe ori iobagii sunt excluși de la folosirea lor. Deși urbariul a stabilit precis atât cantitatea sesiei iobăgești, cât și dările, după toate acestea noii stăpâni au recurs la diferite

abuzuri. În acest sens amintim că teritoriul acestor sate este categorisit în clasa a IV-a, socotind pentru o serie 32 iugăre de arături, 12 iugăre de fânețe, care însă potrivit fărâmițării sesiilor s-au fragmentat în mod proporțional. Ca dare, pe lângă dijmele amintite se prevedeau 52 zile de robotă cu car sau 104 cu palmele, precum și dijma mică: un car de lemne, o iție de unt, doi cocoși, doi pui și 12 ouă. Toate aceste prevederi însă nu erau respectate.

Actele vremii ne arată și tendințele nobililor să desființeze autonomia internă a satelor. Era obiceiul ca mai multe comune să aibă un concaz, care să reprezinte interesele țăranilor față de autoritățile oficiale sau domnești. În astfel de funcții ajungeau oamenii stăpânilor care sunt priviți cu dușmănie de popor. Într-o jalbă întocmită la 13 martie 1784, din 20 de sate ale cnezatului Crocnei (Brusturescu, Baltele, Dulcele, Zimbru etc.) 70 de țărani povestesc că judele de ținut, cneazul Iovan Gale, în înțelegere cu oficialii domniali și cu juzii sătești îi storc în toate felurile de dijme și servicii deoarece nu mai sunt în stare să plătească nici darea către stat. Drept consecință ei propun să fie cneaz Anghel Șerb, om de încredere al țăranilor, sau să fie desființată această funcție, ca și în satele de câmpie. Oficialitățile profită de această cerere și desființează cnezatele și funcțiile de cneji.

Ca urmare a acestor stări de lucruri, începând de la a doua jumătate a secolului al XVIII-lea izbucnesc diferite mișcări țărănești. Astfel, amintim pătrunderea cetelor de țărani a lui Horea, Cloșca și Crișan pe Valea Crișului Alb. În zilele de 7-8 noiembrie, ținuturile Gurahonțului au fost ocupate de țărani răsculați. Țărani din jurul Gurahonțului s-au ridicat și ei, alăturându-se oștirilor venite din ținutul Hălmagiului, înaintându-se până la Pâncota, Șiria. Sunt mobilizate forțe militare din Arad sub comanda colonelului Petraș, care reușește până la urmă să înfrângă pe țărani, recurgând peste tot la represalii brutale. Mulți țărani s-au refugiat în codru și au organizat cete de haiduci, împotriva cărora sunt trimise forțe jandarmerești. Pădurile între Ineu și Gurahonț sunt pline de haiduci înarmați.

În preajma anului revoluționar 1848 se observă și creșterea luptei pentru eliberarea națională. În acest sens se remarcă munca susținută a intelectualilor români crescuți în Preparandia din Arad. Se dă o luptă susținută împotriva tendințelor de maghiarizare și împotriva administrației maghiare. Poporul dorea ca în administrația locală să fie introdusă limba română.

Din datele statistice ale vremii reiese că administrația era exclusiv în mâna elementelor maghiare. Astfel, după

statisticianul maghiar Fenyés Elek, populația pe sate se prezenta astfel: Gurahonț 466 locuitori din care 21 maghiari; Feniș 412 locuitori din care 12 maghiari; la Zimbru 540 locuitori din care 34 maghiari. Sunt menționați 5 maghiari și la Dulcele. În satele Iosaș, Iosășel, Valea Mare figurează locuitori români. Acest procentaj infim de maghiari provine de la stăpânii feudali, câțiva meșteșugari la Zimbru, oameni din administrația domenală, notari și alți funcționari.

Veștile evenimentelor din Ungaria cu privire la desființarea iobăgiei au pătruns și în zona Gurahonțului. Datele arhivistice ne arată că în luna aprilie și mai, peste tot în jurul Gurahonțului, țăranii se ridică și pornesc lupta împotriva stăpânilor și pentru recuperarea pădurilor lor expropriate mai înainte. Deși în luna mai la sediul comitatului din Arad în mod oficial se proclamă desființarea iobăgiei, țăranii din Gurahonț și din satele aparținătoare nu sunt satisfăcuți din cauza limitelor acestor legi. Țăranii peste tot, și la Gurahonț, refuză să se înroleze în gărzile naționale comandate de ofițeri maghiari. În primăvara și vara anului 1848 aceste stări de lucru au dus la ciocniri armate până în toamna anului 1848 când se ridică întreaga zonă din Valea Crișului Alb, inclusiv zona Hălmagiului și Gurahonțului. Se caută legături concrete cu conducătorii români din Munții Apuseni, în primul rând cu

Ioan Buteanu, prefectul Zărandului. Evenimentele de la Blaj au avut o influență puternică asupra țărănimii din Gurahonț. Primarii comunelor apropiate trimit delegații în Munții Apuseni pentru a lua legătura cu frații lor de aici. La Feniș, Iosaș, Iosașel, primarii se ridică în fruntea țăranilor. Domeniile sunt ocupate, notarul este dezarmat, autoritățile maghiare pierd orice control asupra acestor sate.

Față de mișcările țărănești, autoritățile maghiare hotărăsc intervenția armată. Astfel, generalul Gaal Laszlo în fruntea hortelor sale întărite de o companie de husari, după ocuparea Șiriei și comitatului, unde la fel au fost răscoale, pătrunde în Valea Crișului Alb. În ultimele zile ale lui octombrie ajung la Gurahonț, ocupând Iosașelul unde înființează un tribunal și sub învinuirea că posedă scrisori de la Avram Iancu, la 2 noiembrie sunt executați primarii din Iosașel, Mădrigești și Dulcele. Se pare că autorul răscoalei din această parte era tocmai Iosașelul. Zeci de țărani sunt arestați și duși în temnița Aradului unde vor zace luni întregi în condiții inumane.

Rana provocată de acțiunile sângeroase ale forțelor conduse de Gaal Laszlo a rămas adânc în inimile românilor de aici.

Evocatoare sunt evenimentele legate de uciderea preotului Simion Grozav din Gurahonț, iată ce raportează Episcopiei din Arad, Constantin Șerban din Almaș despre acest eveniment:

„La șase ceasuri a doua zi dimineața îmi și deteră poruncă, ca pre mai susnumitul preot Simion Grozav să-l gătesc de moarte și așa l-am spovedit și cuminicat cu Sfintele Taine și l-am petrecut până la locul pierzării cetindu-i îngropăciunea preoților; după ce am ajuns la locul hotărât prin ștreang cu spânzurători i-au scos viața”.

În condiții similare au procedat și la Zimbru unde au spânzurat pe primarul Frenț din Dulcele.

Sucesele armatei lui Avam Iancu în Munții Apuseni au avut o influență hotărâtoare asupra populației de aici. Mulți tineri au fugit în Ardeal și s-au înrolat în legiunile lui Iancu.

Când din încredințarea lui Kossuth, deputatul Ion Dragoș începe tratative cu Avram Iancu, maiorul Hatvany cu trupele sale intră în Abrud, reușind să-i captureze pe tribunii Ioan Buteanu și Petre Dragoș. Fiind însă grav bătut de oștirile lui Iancu, Hatvany cu rămășițele trupelor sale se retrage prin Hălmagiu către Zimbru, aducând cu el pe Buteanu. Ajungând la Iosășel, maiorul Hatvany refuză să dea ascultare cererii lui Buteanu, care vroia să se întâlnească și să discute cu Kossuth.

Hatvany, cuprins de o ură și sete de răzbunare a ordonat spânzurarea lui Buteanu. Conducându-l la locul de pierzanie, Buteanu protestă din nou că are „*salvus conductus*” de la Kossuth, dar văzând că totul e în zadar a spus: „*Eu mor, dar nu mă tem de moarte, căci am stat zi de zi în fața ei... dealtfel frații mei vor răzbuna moartea mea violentă*”.

Singur și-a pus ștreangul la gât pentru ca să nu-l strângă mâna dușmanului. Simțind vidul de sub picioare, a avut un instinct firesc, uman, să desfacă legătura ștreangului care îl sufoca. Atunci un căpitan ungar pe nume Hosvay scoase sabia și-i taie degetele de la mâini. Așa muri unul din eroii revoluției române.

Împreună cu Buteanu au mai fost omorâți preotul din Iosaș și primarii din Iosaș și Iosășel. După execuție un țăran român Ion Costea din Iosaș a fost autorizat să înmormânteze la marginea șoselei pe Buteanu nu departe de Criș. La câțiva pași de groapa lui Buteanu au fost înmormântați și ceilalți trei eroi români.

Ulterior în 1869 din inițiativa lui Dionisiu Păscuțiu din Arad, pe baza donațiilor personale ale oamenilor simpli s-a ridicat aici o troiță pe care sunt gravate următoarele cuvinte: „*Aici a fost spânzurat de unguri Ioan Buteanu, tânărul prefect ale legiunii Zărandului de la 1848, în dimineața zilei de 23 mai*”

1849. Prins mișelește la Abrud de maiorul Hatvany, el a fost legat de tun și a fost dus de-a lungul Văii Crișului Alb până aici. Martir al idealului românesc s-a stins liniștit răzbunat de învingerile strălucite ale lui Iancu de la Abrud”.

Ulterior la 1 noiembrie 1934 la serbările de 150 de ani de la revoluția lui Horea, troița a fost schimbată cu una nouă.

Osemintele lui au fost duse și așezate în cimitirul din Gurahonț în anul 1869, iar în anul 1924 cu ocazia centenarului nașterii lui Avram Iancu au fost duse la cimitirul eroilor de la Țebea.

După înfrângerea lui Hatvany, oștirile lui Iancu din nou își extind controlul asupra acestor ținuturi. Forțările armatei revoluționare ungare de a pătrunde în Munții Apuseni sunt zadarnice. Doar către vara anului 1849 când în urma intervenției țariste s-a văzut limpede soarta tristă a revoluției, intervine Nicolae Bălcescu căutând calea împăcării revoluționarilor români și maghiari. În drumul său către Seghedin, Nicolae Bălcescu trece prin Iosășel-Buteni, ajungând până la urmă la semnarea vestitului Proiect de pacificație. Totul este însă târziu, deoarece în urma concentrării forțelor imperiale din zona Arad - Timișoara, revoluția ungară este înfrântă.

După înfrângerea revoluției, autoritățile imperiale reintroduc vechiul regim absolutist și în această zonă, iar puterea vechilor stăpâni este restabilă. Curtea de la Viena totuși își dădea seama că nu se mai poate restabili iobăgia, de aceea în 1853, printr-o patentă imperială se recunoaște desființarea iobăgiei, fapt care în fond în 1808-1869 în zona Gurahonțului a fost împlinit.

Planurile cercurilor guvernamentale de a introduce cât mai rapid administrația contrarevoluționară s-a lovit însă de opoziția țăranimii. Trupele lui Iancu la 10 august 1849 pătrund până la Honțisor. În câteva zile li se alătură și populația locală, înaintându-se până la Ineu. Țăranii ocupă pădurile și pământurile moșierești. Acest val de luptă a țăranilor români a surprins pe comandanții armatei imperiale care se pregăteau să dizolve tabăra lui Iancu și să smulgă din nou moșilor pădurile și pământurile ocupate în timpul revoluției. La 2 septembrie 1849 generalul Wohlgemuth ordonă dezarmarea moșilor. Unități puternic înarmate, austriece, pătrund în Valea Crișului Alb, ajungând până la Gurahonț - Iosășel, unde în noaptea de 23 august 1849 sunt atacate prin surprindere de țărani. În urma dezarmării țăranilor se începe prigoana puternică împotriva țăranilor răsculați, doar la Zimbru sunt arestați 40 de țărani.

O sentință luată în 1853 împotriva țăranilor români învinuți că în 1848/49 au prădat moșiile de aici, vorbește de 867 de acuzați. Procesul ținut la 17 ianuarie 1853 la Tribunalul din Arad constată că la 16 august 1849 un grup de locuitori din Țara Zărandului a venit la Bonțești, unde a fost primit cu bucurie de populație. Țăranii răsculați de aici se alătură, atacând conacele moșierești din apropiere, pricinuind o pagubă de 98.921 florini și 23 crițari. Din această cauză tribunalul aduce sentințe grave împotriva țăranilor, iar pagubele sunt recuperate de la țărani.

În ciuda acestor represalii, țăranii din Gurahonț și împrejurimi nutresc o simpatie nestinsă față de Avram Iancu. Țăranii disperați din cauza restabilirii autorității nobiliare și din cauza pierderii pământurilor și a pășunilor, iau drumul către codri, înrolându-se în mișcările haiducești. În 1850 asemenea mișcări haiducești sunt semnalate în Dulcele, Zimbru.

După pactul dualist din 1867 situația țăranilor români devine și mai grea. Legea naționalităților din 1868 a însemnat în fond reintroducerea administrației maghiare în administrația locală.

În asemenea condiții se dezvoltă în părțile Gurahonțului un cult deosebit față de eroii români din 1848/49. Mormântul lui Buteanu este acoperit mereu cu flori. În 1869 are loc

ceremonia fastuoasă a reînhumării osemintelor lui Ioan Buteanu. Cu această ocazie Avram Iancu veni personal la Gurahonț, fiind primit cu mare bucurie și căldură de către popor.

Cu această ocazie s-au ținut multe discursuri printre care cunoscutul Păscuțiu, tribunul Popa Balint, ziaristul Ioniță Bedescu și alții.

După semnarea pactului dualist în Transilvania se obsevă o dezvoltare mai rapidă a capitalismului. Zona Gurahonțului este atinsă doar tangențial de acest proces. Gospodăriile țărănești rămân și mai departe în condiții arhaice, domeniile moșierești trec la dezvoltarea producției de marfă și în special la exploatarea pomicolă.

În acest sens la Gurahonț se va dezvolta o oarecare industrie. La începutul secolului al XX-lea ia ființă fabrica de ciment cu 161 muncitori și un șantier pentru construcția materialului lemnos necesar pentru calea ferată, fiind angajați aici 24 muncitori. La Zimbru funcționează un furnal de fier dar cu o producție redusă. Acest furnal de fier a cărui ruină stă mărturie și astăzi este declarat monument istoric.

Tot la Zimbru, pe vremea „domnului” Teis Ludovic se deschide prima fabrică din județ în anul 1875, după cum am amintit și mai înainte.

Deși autoritățile au făcut totul pentru politica lor de marginalizare, școlile românești au funcționat și mai departe sub îndrumarea bisericii ortodoxe, deși în condiții foarte grele. Astfel din raportul notarului din Valea Mare din 29 ianuarie 1514, reiese că din cauza încorporării învățătorului, cursurile școlare au fost sistate. Totuși, în ciuda legilor aspre ale lui Apponyi, școlile românești din zona Gurahonțului, cu excepția unor suspendări ocazionale, și-au continuat activitatea.

În anul 1895 în zona Gurahonț - Hălmagiu sunt semnalate mari frământări țărănești și muncitorești.

Primul război mondial a însemnat noi poveri pe spinarea populației. Tinerii sunt încorporați iar mulți își pierd viața în slujba intereselor imperialiste ale Austro-Ungariei. Totodată începe prigoana împotriva intelectualilor români.

Din această cauză starea revoluționară a populației cunoaște o permanentă creștere, ceea ce la sfârșitul războiului duce la izbucnirea unor mișcări revoluționare îndreptate în primul rând împotriva moșierilor și a administrației străine. Încă din 4 noiembrie 1918 este de semnalat că la Honțisor țărani au atacat prăvăliile, astfel încât chiaburii și negustorii s-au refugiat la Arad. Pădurile, peste tot, sunt ocupate de țărani.

În câteva zile se prăbușește administrația ungară. Notarii și jandarmii fug. Astfel, la 7 noiembrie 1918 se semnalează fuga notarilor din Gurahonț și Iosășel.

Paralel cu transferarea centrului Consiliului Național Român la Arad și Gurahonț, ia ființă Consiliul Național Român local, iar apoi se organizează Garda Națională cu centrul la Gurahonț.

Din aceasta fac parte: Babuția Teodor, medic și locotenent din Mădrijești, Halic Vasile, sublocotenent din Iosășel, Sărac Octavian din Feniș și mulți alți subofițeri, gradați și soldați.

Totodată se începe pregătirea Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia. Pregătirea alegerilor pentru delegații s-a desfășurat într-o solemnitate, iar în campania electorală a venit personal dr. Ioan Suciu. El declara la 28 noiembrie: *„Pot să spun sumar că alegerile făcute pentru delegații pentru adunarea națională s-au desfășurat cu cea mai mare însuflețire. Românii au participat în număr mare la voturi. Astfel, spre exemplu, la Ineu aproximativ 1.500 de alegători au votat. O mare participare s-a manifestat în cercurile din Șiria și Iosășel”*.

Astfel la Alba-Iulia s-au dus mulți țărani și din zona Gurahonțului, iar printre cei 1.228 deputați cu drept de vot se

afla și Vrenti din Iosaș. Pe lângă el s-au mai dus zeci de țărani din fiecare sat. Hotărârile de la Alba-Iulia au fost primite cu mare însuflețire și la începutul anului 1919 la Gurahonț și în satele din jur s-a introdus definitiv administrația românească.

Încadrându-se în noul stat unitar românesc și scăpați definitiv de asuprirea națională, populația satelor din jurul Gurahonțului spera că viața se va îmbunătăți în mod considerabil. Aplicarea reformei agrare, începând din anul 1921 a scăzut foarte mult puterea economică a moșierimii, dealfel de altă naționalitate. Foștii moșieri au mai păstrat terenuri însemnate. Reforma agrară a atins doar parțial și fondurile silvice. Astfel, la sfârșitul secolului al XIX-lea firma „Patria”, o firmă cu acțiuni parțial în proprietatea unei bănci din Croația, a cumpărat mari suprafețe de păduri care fuseseră exploatate în special cu ocazia construirii liniei ferate Arad - Brad.

În primul război mondial, ducând lipsa brațelor de muncă, societatea „Patria” a hotărât vânzarea pădurilor. Astfel, după unele mărturii, societatea delega pe avocatul său din Arad, dr. Lufascy ca să vină la Gurahonț și să discute cu delegatul satelor în vederea cumpărării pădurilor de către comunitățile sătești. Din cauza războiului acțiunea nu s-a putut duce la bun sfârșit. Reforma agrară din 1921 nu a atins pădurile

decât parțial, dând satelor pășuni prin poienile defrișate și mici suprafețe de păduri, restul fiind trecut la Ocoalele Silvice. Dar și exproprierea terenurilor agricole s-a făcut lent, astfel încât darea în folosința țăranilor a tuturor terenurilor expropriate s-a terminat abia către 1931.

Lipsa inventarului agricol și a metodelor tehnice mai înaintate însă nu a asigurat decât o producție slabă pe teritoriul gospodăriilor țărănești.

Societatea industrială Arad - Brad a fost preluată de Statul Român, iar după terminarea construcțiilor pe linia ferată Arad - Brad, aceasta își pierde însemnătatea. Astfel în 1939 fabrica de ciment din Gurahonț, care oferea de lucru pentru multe familii este vândută trustului de fabrici de ciment Turda, Gura-Văii și Cernavodă, drept urmare fabrica este demolată iar instalațiile au fost distruse. Și-a închis porțile și furnalul de la Zimbru. Gurahonțul se transformă într-un mic centru administrativ, centru de plasă și târg ocazional. Un tabel din 1922 specifica la Gurahonț 33 mici meșteșugari, majoritatea lor fiind pantofari, fierari, cojocari. În comuna Gurahonț au mai funcționat 5 prăvălii, o sifonărie și două cârciumi numite cafenele. În 1924 se înființează și un abator local.

După 1930, în urma legii de circulație liberă a imobilelor agricole legiferate de guvernul național țărănist,

mulți țărani săraci își vând loturile sau fac împrumuturi la diferite bănci. Deși legea concesiunii a oprit temporar ruina totală a țărănimii, totuși se observă în continuare aceeași agricultură arhaică. Lucrul acesta a fost observat și de Camera agricolă din Arad, care creează la Gurahonț în anul 1936 un centru agricol cumpărat de la moșierul Boros Beni, cu destinația de a înființa o pepinieră de pomi fructiferi, necesară regiunii.

Cel de-al doilea război mondial a provocat noi suferințe. Pe lângă recrutări, concentrări, anul 1944 a adus și mai multe suferințe pentru populație.

Victoria insurecției armatei naționale antifasciste de la 23 august 1944, a fost privită cu mare însuflețire de către populația Gurahonțului. Bucuria poporului era însă timpurie: în curând și Valea Crișului Alb era amenințată de trupele hortyste care intrau în această direcție prin defileul Beliului din direcția Pâncota - Ineu. Misiunea apărării acestui defileu revenea Diviziei a X-a Cavalerie - Instrucție și unităților din subordine. Atacul inamicului a fost început în dimineața zilei de 13 septembrie 1944 concomitent cu ofensiva asupra Aradului de către Divizia a X-a hortystă, care trece linia de apărare în urma unor lupte crâncene cu grănicerii români, dirijându-și un regiment în direcția Ineului - Sebișului. În cursul nopții de 14 -

15 septembrie, inamicul își regroupează forțele și dimineața aruncă în luptă numeroase tancuri. Armata română a fost nevoită să se retragă cu flancul drept în zona Beliu, iar cu cel stâng spre Agriș. Ziua de 17 septembrie a marcat punctul culminant al luptelor purtate în această perioadă, deoarece intenționând să pătrundă în defileul Crișului Alb, în direcția Gurahonțului, Divizia I-a hortystă reia ofensiva cu majoritatea forțelor sale, înaintându-se până la Prunișor, la o distanță de 20 km de Gurahonț. Ostașii români s-au angajat în lupte deosebit de grele și crâncene, respingând atacurile dumane și sprijinite de aviația română produc pierderi mari inamicului. În aceste lupte au murit mulți eroi români, a căror cimitire se află parțial la Prunișor și parțial în curtea bisericilor din Bonțești și Gurahonț.

În cursul acestor lupte grele, a avut de suferit și Gurahonțul, fiind bombardat de aviația germană. Iată ce scrie, în amintirile sale, despre aceste evenimente triste învățătorul Petre Ugliș: “Era o zi frumoasă de sfârșit de vară, 9 septembrie 1944, pe drumul Aradului de către Brad și pe drumul Mădrijeștilor de către Mureș, veneau nesfârșite coloane de armată sovietică îndreptându-se către granița țării. Tancuri, tunuri, nenumărate autocamioane încărcate cu ostași, mitraliere și cu tot felul de materiale de război.

Pe la ora 1 după-masa, apăru dinspre apus un avion german. După câțva timp apărură alte patru, care făcând un mic ocol în jurul comunei, au început să bombardeze casa unde era comandantul armatei, apoi farmacia, magazia cu armament german rămas de la armata germană. Au bombardat șoseaua unde au fost distruse multe tancuri, camioane, tunuri, etc.

Soția unui ceferist cu 4 copii, refugiați, ascunzându-se în șanțul șoselei, a fost lovită în plin și nu s-a mai aflat nici urmă de ei. Au fost aruncate mai multe bombe fără să se atingă obiective de importanță deosebită.

Din cauza aceluși bombardament au căzut victimă soția căpitanului Ștefănescu de la Școala de Ofițeri nr. 2 Bacău, pretorul Ștefănică, tânărul Gall Iulius, țăranul Lupei Ștefan și doi ostași sovietici, fiind distruse și mai multe case.

Evenimentele sângeroase petrecute în septembrie 1944 la Gurahonț, precum și eroismul ostașilor români, au rămas adânc întipărite în amintirea acelor eroi români care zac în cimitirul eroilor din Gurahonț.

Toamna anului 1944 și începutul anului 1945 se caracterizează printr-o vie agitație a comuniștilor pentru organizarea țăranimii în slujba politicii acestora. În zona Gurahonțului, încă de la sfârșitul anului 1944, țăranimea începe folosirea liberă a pădurilor care nu fuseseră expropriate în

1921. Deși date concrete pentru satele noastre cunoaștem, arhiva locală în 1956 s-a distrus și în mare parte s-a ars, alte date totuși ne indică acțiunile masive ale țărânimii din această zonă, întreprinse pentru ocuparea pădurilor moșierești. Astfel se știe că în zona Gurahonțului și Sebișului circa 10.000 iugăre de pământ au fost împărțite între diferite sate. Păduri mari, întinse au fost expropriate la Zimbru de la contele Zelensky și împărțite țăranilor.

Zona Gurahonț, fiind o regiune deluroasă, având terenuri mai puțin fertile și chiaburimea din această zonă era puțină, în unele sate inexistentă, fiind considerați chiaburi câțiva țărani care dispuneau de căldare de țuică, batoză sau mori de apă. Din cauza acestor condiții de relief nu a fost realizată nici cooperativizarea la Dulcele, Zimbru și Valea Mare. Astfel se pune accent pe exploatarea forestieră în zonă, centrul acesteia fiind la Gurahonț. Depozitul central a fost stabilit în incinta gării Gurahonț, dispunând de diferite parchete de exploatare la Crocna, Valea Mare, Brusturescu, Rostoci, Honțisor, Iacobini, Mădrijești, Secaș, Mustești, Rădești, Zimbru. Se exploatează în primul rând fag, stejar, ulm, paltin, cireș, frasin, mesteacăn, plop etc.

La început centrul forestier din Gurahonț s-a bazat pe exploatarea brută a fondului lemnos, trecând treptat la

semiprepararea lui în scop industrial. Astfel s-a trecut la prelucrarea lemnului pentru celuloză, bușteni, pari pentru viticultură, luând ființă și o secție de confecționat lădițe.

După război imediat, a luat ființă, fabrica de marmeladă din Gurahonț, ca urmare a reparațiilor făcute în fostele clădiri ale fabricii de ciment, desființată între cele două războaie mondiale. Planul fabricii a apărut încă din anul 1943, bazându-se pe producția de fructe a acestei zone, dar din cauza războiului, construcțiile au fost terminate doar în 1946.

Trebuie amintit și parcul dendrologic de la Gurahonț precum și rezervația naturală de la Zimbru.

Parcul dendrologic din Gurahonț a fost amenajat pe fosta moșie a lui Boroș Beni. În anul 1948 a trecut în proprietatea Consiliului popular Gurahonț, iar în 1962 au fost făcute propuneri de a transforma fostul parc de agrement în parc dendrologic. În primul rând s-a apelat la Ocolul Silvic Gurahonț, care a pus la dispoziție o parte din pepiniera sa, aflată în imediata apropiere a podului de cale ferată. Prin îngrijirea inginerului botanic Ștefan Eusebiu, în 1964 acest teren a fost însămânțat cu semințe diverse, culese din grădini botanice din țară. Deși pepiniera a fost inundată de mai multe ori, suferind ravagii, totuși au fost continuate eforturile pentru amenajarea parcului. Și în 1968, când comuna Gurahonț a

trecut la județul Arad, s-a hotărât în mod oficial înființarea lui și a fost alocată suma de 100.000 lei pentru plantații și întreținere. În 1969 s-a dispus împrejmuirea parcului într-o suprafață de 4,6 ha și s-a trecut la plantarea puieților din pepinieră în parc. Drept urmare, parcul a fost pus la dispoziția vizitatorilor, dispunând de peste 12,6 ha teren cu circa 3.000 puieți, cu aproape 2.000 de specii de arbori și arbuști, cu varietăți provenite din peste 300 grădini botanice din lume.

Rezervația naturală de la Zimbru este una dintre unicatele Europei. Poartă denumirea „*Dosul Laurului*” (Laurul - *Ilex aquifolium*) și este situată pe Valea Luștiului, în drumul spre Ponoraș, de unde se ducea minereul de fier.

Laurul aparține genului „*Ilex*” din familia „*Aquifoliaceae*” și are aproximativ 300 de specii. Este răspândit în zonele tropicale și subtropicale, prezent fiind mai ales în zona temperată a emisferei nordice. Reprezentanți ai genului sunt cultivați în parcuri (S.U.A., Canada, China, Japinia) ca materiale de construcții („*Ilex opaca*”) și în industria farmaceutică („*Ilex paraguayensis*”). În Brazilia bunăoară din „*Ilex paraguayensis*” se obține cunoscutul ceai „*mate*”.

În Europa „*Ilex aquifolium*” este răspândit în țări ca Norvegia, Danemarca, Olanda, Germania, Belgia, Franța (în

Alpi la 1.200 m), în zona Mediteranei, în Balcani, Caucaz (urci până la 2.340 m).

În România este cunoscut într-un singur loc și anume în „stațiunea” „*Dosul Laurului*” de pe teritoriul localității Zimbru (comuna Gurahonț - Arad).

„*Dosul Laurului*” are o suprafață de aproximativ 300-400 mp, „stațiunea” fiind așezată la înălțimea de 630 m în masivul Runc, pe Valea Lustilor, în imediata vecinătate cu muntele Moma (930 m), iar spre vârful Păltinoasa (813 m) și spre sud vârful Chiceroile (720 m). Masivele din jur sunt împădurite cu esențe de fag, carpen, stejar, rar conifere. Aceste condiții fac ca zona să aibă un climat blând, cu temperaturi iarna de până la -10°C , iar verile sunt umede și răcoroase.

La bază solul are quartile permene, „stațiunea” fiind așezată pe o pantă cu înclinație de $10-15^{\circ}$, întinzându-se pe o suprafață de aproximativ 300 mp.

„*Ilex aquifolium*” (laurul) suportă greu frigul și seceta. De aceea tulpina se usucă în iernile grele dar regenerează lăstari noi primăvara. Era foarte răspândit în terțiar, centrul genetic fiindu-i socotit Asia Centrală. Astăzi este într-un regres vizibil.

Ca arbust la Zimbru atinge 3 m înălțime, având un diametru de 4-5 cm în grosime, La bază are ramuri lungi și

flexibile care se întind pe sol, ceea ce facilitează extinderea în anii prielnici.

Faptul că se formează tufe și desişuri nu permite pătrunderea în inimititatea plantei.

Frunzele sunt dispuse altern, sunt lungi (3-10 cm), cu marginea țepos ascuțită. Sunt hermafrodite prin atrofierea unui sex, grupate în inflorescențe mici (1-3 flori). Florile au codița scurtă, cu un caliciu de 5 sepale verzi și poroase, iar petalele albe sunt unite la bază. Au între 3-5 stamine.

Fructul - bercă sferică de culoare roșie, la coacere are 4-5 semințe. Se coace în luna august și rămâne mult timp (chiar până în aprilie) pe ramuri.

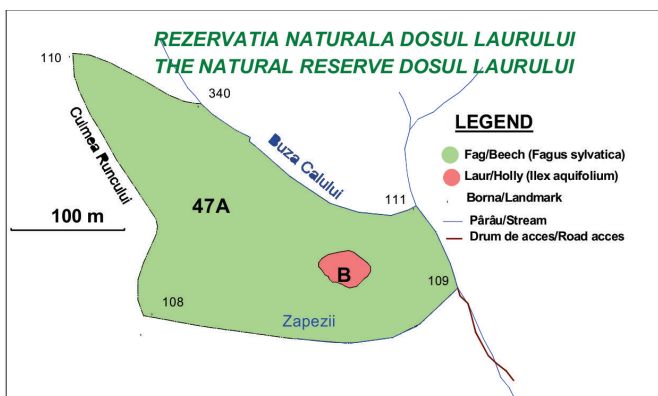
Semințele fiind rezistente la sucurile gastrice, răspândirea se face de către păsări.

La Zimbru fructificarea are loc iar extinderea se face prin drajonare.

Desișurile de laur nu permit creșterea altor plante cu excepția genului „*Rubus*” care amenință rezervația.

Rezervația e protejată de lege și împrejmuită. Cu toate acestea socotim ca acest monument al naturii ar trebui ocrotit cu mai multă răspundere și dăruire atât din partea localnicilor

cât și a vizitatorilor neavizați asupra valorii „stațiunii”.

Izolată, în cadrul rezervației se întâlnesc exemplare de „*Carpinus betulus*” (carpen), „*Betula verucosa*” (mesteacăn), „*Cerasus avium*” (cireș), „*Dryopteris filix femina*” (feriga), etc.

Pe lângă toate aceste frumuseți ale naturii amintite mai devreme, trebuie să evidențiem și școala românească din această zonă.

Gurahonțul, pe parcursul deceniilor a devenit un centru școlar. Existența școlii românești din Gurahonț poate fi urmărită până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când pe baza instrucțiunilor elaborate în timpul domniei Mariei Tereza, în comitatul Arad de atunci, iau ființă o serie de școli elementare confesionale.

Din cauza lipsei datelor nu cunoaștem precis anul în care a luat ființă școala din Gurahonț. În conscripția din 1771 care înșira 24 școli elementare în comitat, Gurahonțul nu figurează, doar Sebișul cu cinci elevi. La începutul secolului al XIX-lea însă școala deja exista. Astfel, se știa că în dieceza Aradului funcționau 122 școli românești printre care și la Gurahonț. Această școală românească, susținută de biserica ortodoxă, a existat fără întrerupere până la Unirea Transilvaniei cu România, deși din cauza asupririi naționale, în special în perioada dualismului, i s-au asigurat condiții foarte vitrege.

Această veche școală se afla în fața bisericii ortodoxe. Predarea, potrivit vremii, s-a axat în primul rând pe scris și citit, ceva aritmetică și religie. Bătrânii din Gurahonț își mai

amintesc de învățătorul Vasile Gherman, care și-a trăit viața la Gurahonț și în condițiile asuprii naționale a învățat copiii să scrie, să citească și să-și iubească poporul.

În urma legii școlare a lui Appony, la Gurahonț se înființează și o școală maghiară pentru care moșierul Boroș Beni în 1892 a ridicat o clădire nouă. În curând această școală elementară s-a defalcat în două: cu un post pentru băieți și cu un alt post pentru fete.

Forțarea școlii cu limba de predare maghiară însă n-a prins rădăcini, deoarece numărul redus al populației maghiare, mai ales după 1910, n-a permis susținerea în continuare a acestor posturi.

După actul Unirii de la 1 Decembrie 1918 școala elementară din Gurahonț a cunoscut o nouă dezvoltare. Astfel,

o conscripție din 1901 înregistra 152 elevi repartizați în 6 clase, I-II 78 elevi, conduși de învățătorul Savu Dorca, în clasele III-IV 74 elevi, conduși de învățătorul Petre Ugliș. Elevii erau recrutați și din satele mai îndepărtate. Drept urmare, în 1930, școala capătă încă un post de învățător.

În anul 1945 se înființează un gimnaziu unic, care apoi, în urma reformei învățământului se transformă în școală elementară de 7 ani și va funcționa în acest sens până în 1969.

În același timp s-au înființat școli elementare de 4 ani și în satele din jur.

În 1962 la Gurahonț ia ființă liceul teoretic cu 11, apoi 12 clase. În 1964/65 s-a construit o nouă clădire spațioasă cu 16 săli de clasă, trei laboratoare și o bibliotecă, lângă care, în 1971, s-a mai ridicat și un internat cu 120 locuri și o cantină nouă. În 1970 se introduce și învățământul seral. Pentru bunul mers al învățământului, în satele din jur au fost construite noi localuri, astfel în 1963 la Iosaș, în 1964 la Feniș, în 1965 la Honțișor și Zimbru, în 1970 la Valea Mare și o grădiniță la Bonțești, în 1973.

În trecut, la Gurahonț n-a existat decât un cazinou român, înființat la începutul secolului al XIX-lea, de istoricul Traian Mager, farmacistul Virgil Albescu, medicul dr. Constantin Groza și alții. Trebuie să semnalăm faptul că acest

cazinou a fost consacrat mai mult intelectualilor. Cazinoul avea și o mică bibliotecă, fiind abonat la diferite ziare românești („*Transilvania*”, „*Familia*”, „*Gura satului*”, „*Românul*”) precum și un cor bărbătesc.

În 1935 acest cazinou se transformă în societatea culturală “Cazina Română” din Gurahonț, destinată doar intelectualilor și susținută mai mult din cotizații. Al doilea război mondial a dus la desființarea societății, astfel încât în 1948 era inexistentă.

Activitatea sportivă din Gurahonț se bucură de un trecut îndelungat. Astfel, în 1930 a luat ființă clubul sportiv „*Unirea*” care dispunea și de un teren de fotbal, închiriat de la fabrica de ciment cu o arendă de 1.000 lei pe an, precum și pistă de popice. Această asociație a ținut legătura permanentă cu diferite comune de pe Valea Crișului Alb și cu alte localități din județul Arad, contribuind la răspândirea sportului de masă. Activitatea sportivă din 1848 s-a diversificat reușind să pătrundă în rândurile largi de tineret, atât în cadrul școlii, cât și în cadrul tineretului din afara ei. Pe lângă echipa de fotbal „*Unirea*”, care a activat în cadrul campionatului regional și apoi cel județean, s-a înființat în 1969 și o echipă de volei care a participat la diferite concursuri.

Deși cele expuse mai sus arată în ansamblu schimbarea radicală a vieții oamenilor la sate, nu putem trece cu vederea nici celelalte aspecte legate de viața zilnică a oamenilor. Casele vechi, întunecoase, cocioabele nesănătoase, cu ferestre mici, au dispărut cu desăvârșire. S-a schimbat, în timp, aspectul satelor. Lumina electrică a pătruns și în cele mai îndepărtate cătune.

Locuitorii comunei Gurahonț și satele împrăștiate prin văile fermecate ale codrilor își cinstesc și măresc străbunii lor și eroii precum Horia, Avram Iancu, Buteanu etc.

Capitolul II

PREZENTAREA ZONEI DIN PUNCT DE VEDERE ETNOGRAFIC ȘI FOLCLORIC

1. Scurt istoric etnografic al zonei

După cum se știe județul Arad cuprinde mai multe unități geografice, care au determinat o compartimentare a teritoriului arădean în tot atâtea zone etnografice distincte, cu fenomene de cultură materială și spirituală specifice.

Desigur aceste zone nu pot fi considerate ca niște entități închise și imuabile. Istoria și viața economică au creat legături multiple între ele; iar pe de altă parte între ele și Bihor la nord, Țara Moșilor la est și Banat la sud. Din aceste pricini teritoriul arădean apare ca o largă arie de interferențe, o verigă de legătură între marile provincii istorice: Transilvania, Crișana și Banat.

Zona Gurahonțului face parte din zona etnografică a depresiunii Zărandului cum i se mai spune. Dacă în partea de est a depresiunii Zărandului larg deschisă spre Câmpia Crișului Alb, ocupațiile locuitorilor au fost agricultura și creșterea animalelor de tracțiune, în est culmile netede, cu pante

domoale ale Munților Codrului și Zărandului, au favorizat o viață pastorală intensă. Această situație este înfățișată în conscripțiile din secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, care atestă în Zărand folosirea în comun de către mai multe sate, a pășunilor și pădurilor, moștenire din vechea formă a obștei teritoriale românești.

În Țara Zărandului, creșterea animalelor îmbracă forma păstoritului local sau sedentar. Acest tip se caracterizează prin pășunatul în turmă în timpul verii, pe hotarul satului, fără deplasări prea mari, iar în timpul iernii, prin furajarea vitelor în cadrul gospodăriilor.

În ceea ce privește agricultura în această zonă s-au păstrat până la începutul secolului nostru unelte arhaice, plugul de lemn cu corman schimbător, grapa cu dinți din lemn. Un aspect particular îl oferă unele sate din zonă specializate în diferite meșteșuguri țărănești. Bogăția în lemn a generat bărdășitul. Cu unelte simple, secure, bardă, ferăstrău, rindea, mezdreală, daltă, sfredele mici și mari, meșterii din zonă au reușit să făurească case trainice, cu grajduri, șuri, sălașe pastorale și agricole, sănii, care, pluguri, grape, poduri peste ape etc.

În cadrul elementelor materiale din această zonă se remarcă prin diversitatea ei și ceramica. Există mai multe

centre de olărit ce continuă tradițiile arhaice ale acestui meșteșug practicat din epoca dacă și romană.

Astfel, la Bârșa a lucrat până nu de mult priceputul meșter Faur Teodoricu care a activat un lung interval de timp, vreo 50 de ani. Azi îi continuă meseria fiul său care a adunat pe lângă el și un cerc de elevi de la Școala generală Bârșa. Se fac aici vase de forme și dimensiuni diferite, având diferite întrebuințări: blide mari și mici, oale pentru păstrarea apei sau pentru gătit, ulcioare, căni etc.

Ceramica este nesmălțuită, de culoare roșu deschis cu vestitul „*brâu dacic*” cum îl numesc localnicii, încă o dovadă a perpetuării olăritului de la daci și până azi.

La Târnăvița, la poalele Munților Apuseni, la Hălmagiu, Hălmăgel, olăritul continuă să fie un meșteșug permanent, constituind nu numai o sursă de câștig ci și o preocupare artistică. În aceste locuri ceramica este smălțuită în diferite culori, predominând verzele și roșu închis.

Specific zonei noastre, ca și a multor așezări din Țara Zărandului, îl constituie tipul de sate împrăștiate, formate din mai multe crânguri. Inițial crângul a avut o singură familie. Prin sporul natural al populației, în jurul acestui nucleu s-au adăugat gospodăriile urmașilor. Treptat crângurile s-au mărit până la contopire, păstrând numele întemeietorului. Astfel, în

satul Zimbru, au luat naștere crângurile: Zimbru, Lucăceștilor, Moțeștilor și crângul de la varnița Armancii.

Gurahonțul, aflându-se la răscruce de drumuri, într-un punct comercial, a dobândit o concentrare puternică, fapt care ne îndreptățește să-l clasificăm în rândul satelor de tipul compact.

Casele caracteristice zonei au pereții din bârne, încheiate drept, în cheoturi sau în coadă de rândunică. Sunt așezate pe o temelie din bolovani de râu, cu talpa din gorun. Ele se încadrează în peisaj prin formele țuguiate, datorate șarpantei înalte, în patru ape. Scheletul lemnos al acoperișului numit „*hăișazu*”, are învelitoarea din paie. Forma cea mai răspândită este casa cu tindă și camera de locuit numită

„casă”. Intrarea în casă se făcea prin târnațul îngrădit cu stâlpi, numiți „săgeți” și cu scânduri numite „brâncări” sau „lotbe”. În tindă se găsește vatra cu „băbură” prin care fumul ajunge direct în pod, de unde se strecoară prin paietele acoperișului. În „casă” se află cuptorul, două paturi, lavițe cu spătar, masa, lada cu elemente de bază și scânduri, iar pardoseala este din pământ lipit.

Portul popular din zonă nu prezintă calități artistice deosebite. Croiul și ornamentația sumară sunt în concordanță cu viața aspră a românilor din aceste părți, în trecutul istoric. Preferința pentru culorile închise, negru și albastru, distribuite pe suprafețe mari, albe, conferă o notă foarte sobră costumului din zonă.

Un exemplu edificator este costumul femeiesc din Zimbru, compus din spătar, poale și catrință. Spătarul este ornamentat pe mâneci cu „brăduț” și „ciur” negru, poale cu „ochi de broască”, „strugure”, „pene” negre, având polmețeaua (pumnăta) cu „pană” și „stâlp” negru.

În portul de iarnă se distinge ca piesă de bază, șuba. Astfel la șuba de Buteni, lucrată de șubarii din Buteni, dominantă este dată de albul pănurei, pe care ornamentele

Port femeiesc

formate din bucăți de postav, tăiate mărunț, în formă romboidală sau de cercuri numite „*pui*”, formează șiruri ornamentale de culoare roșie și neagră. Șubele de acest tip au la piept partea cea mai ornamentală, care poartă denumirea de „*blană*”, cu motivele „*cârlig*” sau „*coarne*”. La mâneci sunt dispuși „*pui*” rotunzi și „*brâne*” în aceleași culori.

2. Folclorul - creații populare locale

În ceea ce privește prezentarea zonei din punct de vedere folcloric, în atenția mea a fost și este valorificarea și perpetuarea frumoaselor tradiții populare din zonă. Astfel am cules o serie de cântece, obiceiuri, datini și jocuri specifice

zonei cum ar fi: „Claca”, „Jocul steagului”, „Ciuralexă”, „Albitul pânzelor”, „Șezătoare” etc.

Albitul pânzelor

Se știe că de secole de-a rândul marea majoritate a populației o forma țărănimea, care a reprezentat multă vreme „talpa țării”, cum spunea Mihail Kogălniceanu.

În urmă cu secole, în cadrul economiei închise, familia țărănească își producea singură aproape toate produsele de care avea nevoie, produse ce excelau prin calitate, rezistență și nu în ultimul rând prin frumusețea lor artistică.

Prelucrarea inului și cânepii, torsul, țesutul și albitul pânzelor prin spălare, confecționarea îmbrăcăminții și a altor

produse textile folosite în gospodăria țărănească, au fost activități practicate cu secole în urmă și care se mai păstrează și astăzi în unele sate zărăndene.

În timpul iernii, țărăncile mai practică torsul și țesutul pânzei, ștergarelor sau covoarelor la război.

Primăvara pânza se albea prin spălare și se folosea la croitul pieselor vestimentare și a altor piese textile de utilitate zilnică.

Alături de alte obiceiuri care se mai păstrează în Zimbru, urmașii pădurenilor lui Slavici mai păstrează un obicei de primăvară: „*Albitul pânzelor la vale*”.

Fete în semicerc, pe scaun

Pe un fond muzical și versuri adecvate, fetele îmbrăcate în frumosul port femeisc de la Zimbru, execută toate operațiile

legate de albitul pânzelor prin spălare la vale: transportul pânzelor, a scaunului și a maiului, desfacerea și muiatul pânzelor, strânsul pânzelor pe scaun și bătutul lor cu maiul, fluturatul pânzelor pe apă și împăturarea lor, întinderea lor pentru uscare, strângerea lor, facerea oblanicului pentru transportul scaunului pe cap, a pânzelor pe braț și a maiului în mână și astfel în pas adecvat se îndreaptă spre casă.

În continuare vă prezentăm obiceiul „*Albitul pânzelor*”.

....la apă

Albitul pânzelor la vale

De la Moma bate-un vânt

Și m-apucă un dor să cânt

*C-o venit primăvara
Și-nfrunzește pădurea*

*Bădița cântă din frunză
Măndre-s zâmbănițele
Când își albesc pânzele
Și-și sufocă poalele
Albe ca și florile
Io m-apuc și ud pe pânză
Pânzele mele de tramă
Ce le-am țesut astă-vară*

*De la mama am învățat
Pânza cu maiu s-o bat
Pă vale s-o fluturăm
Pă scaun s-ompăturăm
Bade când noi ne-am luat, măi
În colibă ne-am culcat, măi
Teiule, fagule, măi
Pice-ți frunza galbenă, măi.*

*N-avem haine, n-avem casă,
Dar avem mândră frumoasă*

*Teiule, fagule, mări
Pice-ți frunza galbenă.*

*Ș-obiceiul bun din sat
Un oblanic să mai fac
Scaunul pe el să-l pun
Pânza pe brațe s-o țin.*

*Cântă cucu-n Hodobană
Ară badea de s-omoară,
C-amu-i vremea lucrului
La cântatul cucului.*

Ciuralexă

(în fața cortinei, prezentatorul spune ori citește)

Odată cu anotimpul iernii, pitorescul datinilor noastre străbune se revarsă peste întreg cuprinsul țării, umplându-ne sufletele cu bucuria și entuziasmul vieții.

Clinchetele zurgălăilor, molcomul cântec al fluiereilor, cimpoiilor, ori huruitul dubelor, toate au grăbit și grăbesc, din zori până-n amurguri pentru a purta peste plaiuri urările de bine, de bunăstare și sănătate.

Sunt datini ce tradiția le aduce din cel mai adânc trecut. Prăznuit ca aidoma unui nimb, au survolat cândva străvechiul cult al soarelui, de aceea ciclul acestuia prăznuit începea odată cu solstițiul iernii, când se anunța revenirea marelui domn al luminii, căldurii și vieții.

Încă de la începutul sărbătorii se înainta printr-un ceremonial bogat în focuri, înconjurări cu torțe aprinse, slăvind lumina și căldura ce vor fecunda și fertiliza semințele noului an agrar.

Datina aceasta a încheierii sărbătorilor de iarnă, datină ce încifrează în ea grija, teama, speranța pentru noul an agricol, se vede încă prin unele sate zărândene. Ea constă din înconjurarea gospodăriei - în amurg - cu lumânările aprinse - mlădițe - cinar, într-un zgomotos alai de clopoței - talânci și

strigăte de laudă - **Ciuralexă** (de la grecescul aleluia - lăudat fie el soarele).

Tabloul I

Se ridică cortina. O cameră țărănească. Pe scăunele stau apropiați: **bunicul** - desface porumb, **tata** - împletește un coș, **bunica** - alege cu grijă o ștergură frumoasă dintre altele ce stau expuse pe un pat, eventual o laviță. **Ioana** (fata cea mare) - stă lângă fereastra dinspre grădină privind. Din grădină se aud glasuri de copii care strâng mlădițe pentru **Păpușa luminilor**.

La ridicarea cortinei toți stau - aidoma unui tablou cât timp se aude:

Băiat: Faci tu mere, ori te tai,

Că-ți dau pită din colac?!

Fetița: Dă-mi tu pită din colac,

Dacă mere vrei să-ți fac!

Băiat: Faci tu prune, ori te tai,

Că-ți dau pită din colac?!

Fetița: Dă-mi tu pită din colac,

Dacă prune vrei să-ți fac!

Băiat: Faci tu nuci, ori te tai,

Că-ți dau pită din colac?!

Fetița: Dă-mi tu pită din colac,

Dacă nuci tu vrei să-ți fac!

Băiat: Faci tu piersici, ori te tai,

Că-ți dau pită din colac?!

Fetița: Dă-mi tu pită din colac,

Dacă piersici vrei să-ți fac!

(Observație: Glasurile copiilor se aud la diferite distanțe). Se aude cum copiii aleargă zgomotoși prin cârng. Se aud strigăte din grădină:

- La aluni și corni în jep!

- După mine!

- Așteptați-ne! (glasuri de copii mai mici)

Tabloul II

Ioana (desprinzându-se de la fereastră): Au fugit și ăștia la jep, numai este mult

Bunica: Numai de-or veni mai iute, să facem Păpușa luminilor, să putem începe înconjuratul mai devreme.

Bunicul (fără a întrerupe lucrul): Da ce vrei tu babă, să facem înconjuratul ziua? Așa pe întuneric îi el frumos, cum l-am apucat.

Ioana (grăbind spre ușă): Mă duc la vecini să văd dacă pruncii lor or venit.

Tata (puțin răstit): Stai! Ce vrei?

Bunicul: S-o blesteme vecinii?

Tata: Tu nu știi că-n ajun de sărbătoare fetele ori muierile nu calcă în case străine, c-aduc pagubă?

Ioana (rușinându-se, vrea să se întoarcă dar tocmai deschise mama ușa intrând cu cinarul în mână, voioasă).

Mama: Uitați-vă ce mândrețe de cinar o ieșit! (toți privesc cu admirație cinarul).

Ioana: Îți vine, mamă, să-l mănânci cu ochii!

Bunica: Da nu uitași tu banii, aiul, oul și sarea?

Mama: Numai că. Am pus de toate. Bani am pus și de un leu și de trei lei.

Ioana (cu dorință): Și de trei lei mamă? Ui, de-aș nimeri eu, bine ar fi!

Bunicul: Bine ar fi să-i nimerească pruncii, că ei rabdă frig strângând mlădițe.

Ioana (cu tandrețe spre bunic): Drept este moșule, a lor să fie, dar să vină odată!

Tata: Iaca vin și pruncii noștri (râde). Or pigulit pomii și pădurea! Au strâns mlădițe pentru tot satul!

Bunica: Așa și trebuie s-aducă. Casa cu prunci dă mlădițe și la casa fără prunci, lor cine să le strângă?

Copiii (dând fuga în casă, îmbujorați de frig, veseli, cu mlădițele în brațe și băiatul cu cartul cu aluat vin lângă bunic).

Ionuț: Ce frumos a fost!

Bunicul (frecându-le mâinile): Frumos, dar frig, dragii moșului.

Ionuț: Eu am spus moșule: faci tu mere, și am stropit cu aluat din cart.

Lenuța: Eu am zis moșule: dă-mi tu pită din colac.

Bunicul (alintându-i): Așa, așa, bine ați zis.

Lenuța (fugind la bunica): Eu am luat și rugi de mure, vreau să fie mure multe.

Bunica (râde): Bine-ai făcut, draga babei.

Ionuț: Eu am stropit cu aluat toți cornii și alunii câți i-am văzut!.

Bunicul: Tare bine ai făcut.

Bunica (privind spre cartul cu aluat): Oare mai lăsași tu puțin aluat? Aluatul ăsta o fi bun când s-or beteji marhăle.

Mama (spre copii): Și acum haideți aicea să facem câte trebuiesc: alinarea lucrurilor pe masă și Păpușa luminilor, că acuși ne prinde sara.

Lenuța (privind cinarul cu admirație): Îmi plac cornițele boilor!

Ionuț (numărându-le): Patru cornițe, cu patru cornițe? Opt cornițe, tocmai pentru patru boi.

Bunicul: Așa da li se spune, dar din ele se dă să mănânce la toate animalele, nu numai boilor.

Lenuța: La toate animalele care au coarne, moșule?

Bunicul: Lor și celorlalte, dragii moșului, de aceea se cheamă colacul cinar, să cineze toți din pita lui alduită: pomii, marhăle și omul.

Bunica: Și se pune în cornițe: ou și sare – oițele să fie sănătoase și spornice.

Mama (așterne otavă pe masă): Punem otava pe masă să crească fânețele, otăvurile.

Bunica: Apoi o dăm vitelor s-o mănânce, să fie sănătoase și spornice.

Mama (așterne peste otavă o față de masă).

Bunica (așezând pe masă lucrurile): În mijlocul mesei așez cinarul. Lângă cinar va sta Păpușa luminilor. Aici blidul cu apă pentru Steluța norocului, iar în blidul acesta am pus boabe de grâu, ovăz, sămânță de cânepă pentru stingerea luminilor.

Mama: Acum luăm luminile, mlădițele și vom face Păpușa luminilor după cum ne spune maica.

Bunica: Luați cele patru lumini (copiii fac așa). Înconjuțați luminile cu mlădițe de tot felul. Mlădițele de alun puneți-le spre margine, să nu li se rupă rânza, care o vom zdrobi și o vom pune în tărățele marhălor să fie sănătoase și spornice.

Bunicul: Să nu uitați mlădițele de drâmoc.

Mama: Aicea-i taică la mine (o întinde Ioanei).

Bunica: Din mlădița asta de drâmoc, o bucățică pusă la mânuța pruncului mic, îl apără de deochi, o bucățică pusă la cureaua vacilor le ferește de moroaie, pusă în străițile văcarilor îi ferește de trăznete.

Mama (întinzându-le ața roșie): Acum le legați toate cu ață roșie.

Tata: Da' de fuior uitați.

Bunica: Ața roșie aduce sănătate și viață. Și înfășurați cu ștergura ața peste care strângeți cu prima roșie.

Lenuța: Ce Păpușă frumoasă! (Ioana o așează lângă cinar).

Maria (luând toate mlădițele rămase): Toate mlădițele rămase le pun într-un cart cu apă să înflorească.

Bunica: Dragii mei, gata cu lucru. Când Păpușa luminilor îi gata suntem în sărbătoare, nimeni nu mai lucrează. Ridicați-vă și voi să ne pregătim pentru înconjurare (toți își iau hainele groase).

Ionuț (mâhnit): Dar de ce începem dacă n-au venit pruncii?

Tata: N-avea tu grijă, vin ei când ne aud. (Se hotărăște ca în casă să rămână bunicul; după ce se îmbracă cei ai casei iau următoarele lucruri: bunica - cinarul, mama - cartul cu apă

și șomoioagul de busuic pentru stropit, Ioana - Păpușa luminilor).

Copiii străini (intrând grăbiți): Bună seara!

Bunica: Să creșteți mari!

Bunicul: Ați venit la vreme!

Tata: Ieșim! (se lasă cortina).

Tabloul III

Afară se vede curtea, grădina cu dependențele gospodăriei. Grădina abia se zărește – e un întuneric slab ce crește mereu. Ninge.

Cei din casă, în ordinea în care s-au așezat, stau ca într-un tablou în fața casei, având luminile aprinse.

Bunica ridică spre cer cinarul, apoi trage cu el cruciș de la răsărit la apus, de la miazăzi la miazănoapte.

Mama stropește în cele 4 zări. Copiii scutură puternic zurgălăii, strigând ciuralexă (de 3 ori). Apoi pornesc spre grajd. Sosesc și alți copii care se adaugă la șir.

Bunica: Bună sara, bună sara!

Bunicul: Bună să fie inima și sara.

a) La grajd:

Bunica: Aveți marhă?

Bunicul: Avem!

Bunica (făcând un semn spune): Marhăle să fie ca grâul și pleva. Vițeei și vacile să umple ograda.

Mama (stropește cu busuiocul - pe o bandă să fie înregistrat muget de vite deranjate): Câți stropcei/Atâția viței!
Câte stropcele/Atâtea vițele!

Copiii (scutură puternic clopotele și strigă de 3 ori):
Ciuralexă!

b) La cocină:

Bunica (face semn cu cinarul): Câte paie în streășină/
Atâția porci în cocină!

Copiii: Ciuralexă!

Mama (stropște cu busuiocul - banda cu animale deranjate): Câți stropcei/ Atâția purcei! Câte stropcele/Atâtea purcele!

Copiii: Ciuralexă!

c) La cotețe:

Bunica (făcând semnul cu cinarul): Să fie găini ouătoare/ Și nu cârcâitoare!

Copiii: Ciuralexă!

Mama (stropște cu busuiocul - bandă cu cotcodăcit de găini deranjate): Câți stropcei/Pui și cocoșei! Câte stropcele/ Ieduți și mielușele!

Copiii: Ciuralexă!

d) La fereastra casei:

Bunica (face semn cu cinarul): Aveți purici?

Bunicul (din casă): Am avut unul șchiop/Și-o sărit în foc!

Mama (stropind): Dar viței, miei și purcei?

Bunicul: Avem și viței, și miei și purcei!

Toți: Să fie oile lănoase,

Vacile lăptoase,

Porcii unsuroși,

Să-i mănca gazdele sănătoși!

Copiii: Ciuralexă! (se înconjoară de 3 ori, când au ajuns în fața ușii se lasă cortina).

Tabloul IV

Interiorul casei - aceeași cameră ca în tabloul I, dar numai bunicul este înăuntru. Cei care au înconjurat intră în ordinea în care au ieșit.

Bunica, cu cinarul în mână, trece la masă unde ridică cinarul spre grindă, face semnul și spune: Stogul cât casa/ Prinosul cât masa (repetă de 3 ori, apoi așează cinarul pe masă).

Copiii se înghesuie în jurul mesei printre cei mari (mama, tata, bunicii).

Bunicul (către bunica): Ia să vedem norocul pruncilor.

Bunica (luând Păpușa luminilor de la Ioana, ține Păpușa aplecată pe blidul cu apă în care luminile picură stropi de ceară): Cum stropii în apă se încheagă/ Așa norocul lui Ionuț s-aleagă.

Toți (privesc încordați spre stropii picurați în apa din blid).

Tata: Bun noroc, dragul tatii, steluțe mari!

Bunica (aplecând iar luminile pentru a afla norocul fetei): Cum stropii în apă se încheagă/ Așa norocul Lenuții s-aleagă.

Bunica (aplecând lumina pentru a treia oară pentru Ioana): Cum stropii în apă se încheagă/ Așa norocul Ioanei s-aleagă.

Toți (privind cu aceeași încordare).

Copiii (mirându-se, strigă în cor): Uuu! Ce steloi!

Asta-i nuntă!

Ioana (se rușinează, pleacă capul).

Bunicul: Să fie într-un ceas bun, să mai petrecem și noi!

Copiii (râzând): Și noi!

Bunica: Pune bine ceara din steluțe. Asta va fi bună să frecăm ochii să ne primenească vederea.

Tata (luând de la bunica Păpușa): Să vedem noi rodu' anului începe (înfîge luminile cu flacăra în grăunțele din blid, unde se sting, apoi se ridică. Toți stau încordați și se numără boabele lipite de luminile stinse): De grâu sunt mai multe boabe lipite!

Toți: Recoltă bogată de grâu!

Bunicul: În pruncia mea, ca să vadă rodu' anului viitor, stingeau luminile în grâul din butură. Mereuș se mai lasă câte ceva din datini.

Bunica: Da' cine mai ține astăzi grăunțele în butură. Facem cu lucrurile ce le folosim.

Mama (spre bunica): Maică, fă bine și adă Păpușa luminilor Ioanei să o așeze unde știe ea (Ioana ia Păpușa întinsă de bunica și primește, roșindu-se sub privirile tuturor). Păpușa luminilor rămâne așa până a 4-a zi, când o fată de măritat o ia în mână, merge la vale și dezleagă luminile acolo peste apă zicând: Treacă râul, ca părăul/ Vină binele, ca albinele! (spre Ioana): Zi și tu după mine. (Fata ezită).

Copiii (veseli, încep în cor cu Ioana): Treacă râul, ca părăul/ Vină binele, ca albinele!

Bunica: După dezlegarea luminilor încep zilele slobode, se deschid căile pețitorilor, încep nunțile, sunt câșlegile.

Tata și mama (luând cinarul deasupra mesei, amândoi vâra mâna dreaptă prin gaura cinarului și trag să-l despice).

Bunicul: Amu să vedem care rupe bucata cea mai mare din cinar – de acela avem să ascultăm. Acela va avea noroc mai mare și va trebuie să înceapă orice se va face în casa asta. (Cei doi trag, se despică cinarul. Toți râd și strigă): Tata!

Bunica (luând cele două părți ale cinarului, rupe de la el cornițele boilor și le pune deoparte. Apoi rupe tot colacul în bucăți să ajungă la toți, și explică): Cornițele boilor le-am pus pentru cina marhălor, să fie sănătoase și spornice. Din bucățile

astea, cinăm noi toți, să fim sănătoși. (Copiii grăbiți, caută fiecare febril în bucata de cinar să afle bani. Cei care au aflat strigă victorioși: am un leu, am trei lei, toți râd).

Mama (luând un cinar încărcat cu nuci, mere, alune, trece în mijlocul camerei, saltă ciurul de 2 ori în sus, iar a 3-a oară aruncă nucile, alunele și merele din ciur jos. Copiii gălăgioși și veseli se aruncă să le culeagă, pe-ntrecute).

Bunicul: Acum, dragii moșului, să vă vedem cum jucați voi Juporca.

Copiii (veseli, grăbiți, se prind de mâini și încep Juporca): Joacă mieii și purceii/ Cum joacă și pizarăii./ Și ieduții cu mieluții/ Ca și cum joacă în sat pruncuții.

Bunica: Așa, așa, dragii noștri, să creșteți cuminți și sănătoși!

Bunicul (deschizându-le ușa): Cât puteți să alergați/ Pe toți să-nconjurați!

Copiii (aleargă cu cei 2 copii ai gazdei): Vă mulțumim frumos!

Afară se vede ningând și lumini aprinse prin întuneric. Se aud zurgălăi la diferite distanțe. Ciuralexă. Vălmășag de strigăte, el poate sugerând înconjurări la diferite nivele. Cei din casă, strânși lângă ușă, privesc cu mimică de încântare

Sări în sus cât poți sări, /Bunul cășii a sporii/Nucile oi scutura/ Cum se joacă Juporca!

(Se aud prunci strigând pe uliță): Rădăcina socului/ Crească-n vatra focului/ Și bureți pe pereți/La găzdari fără bani, fără colaci!

Bunica: Ui, Doamne, da' cine nu i-o slobozit?

Mama: Țștia nu pot fi numai Zgârniăla lui Prigoanța, ăștia plâng pentru câțiva pumni de nuci și câțiva lei.

Tata: Ce vreți? Poate oamenii au înconjurat!

Bunicul: Ba așa-i altul, bată-l focul, ar vrea să trăiască câtu-i lumea, să mănânce el tot pământul...

Claca

Un alt obicei are loc în orice anotimp al anului: primăvara, la scos bălegar pe ogoare, la dezgropatul viilor, la prășitul porumbului, la transportul ori clădirea cu căpițe a fânului; vara, la secerat ori treierat; toamna la culesul porumbului și iarna la desfăcutul lui. În clacă vin toți cei chemați: vecini, rude, prieteni ai gazdei.

Astfel obiceiul „*Claca la furcă*” se organizează iarna la casele unde femeile au prea multă cânepă și nu prididesc cu torsul. Se organizează într-o zi din săptămână, când femeia

respectivă cheamă în clacă femeile și fetele din casele vecine, rude ori prietene. La casa gazdei se împart caierele de tors, care sunt luate acasă de către solicitante. Se lasă pe furcă puțin caier care să fie tors acasă la gazdă în ziua anunțată pentru clacă și care trebuie să fie, de preferință, o zi de sărbătoare. Acum sunt invitați la clacă și feciorii și bărbații celor care au tors. Se face o cină mare și toți sunt serviți din blide de pământ, cu mai multe feluri de mâncare, după posibilitățile gazdei.

Este nelipsit vinarsul și higișul. După servirea mesei, clăcașii încep să cânte „*Cântecul de cină*”:

Sara bună pe hodină
Mulțumim gazdă de cină.
Sara bună pe răgaz
Mulțum și de vinars.
De cină și de lumină
De lumină vederoasă
Și de cina dumneavoastră
Mulțumim lui gazda nost,
Că ne-o hrănit frumos,
Tot cu carne de curcan
Să nu-l mai uităm un an.

După cântecul de cină, clăcașii încep să joace și să cânte, predominând strigăturile și cântecele satirice.

Jocul steagului

Un alt obicei are loc cu diferite prilejuri: la nunți, petreceri festive, recrutare. La nuntă se joacă steagul anume făcut, la recrutare se joacă steagul tricolor. Cu ocazia recrutărilor tinerii pregătesc cu minuțiozitate „*jocul steagului*”, ca mulțumire adusă locului unde s-au născut și au crescut, un simbol al dăruirii pentru apărarea pământului strămoșesc. Cu câteva zile înainte de recrutare fetele satului pregătesc steagurile, în general 4, împodobite cu pânze de dalin, panglici și verdeață. Pe de altă parte tinerii aleg pe cei care vor juca steagurile din rândurile celor mai buni jucători ai satului, indiferent dacă au satisfăcut sau nu stagiul militar. Desfășurarea jocului are loc în ziua când se face recrutarea tinerilor, când se pleacă în alai însoțiți de orchestre anume angajate și de oamenii satului, îndeosebi bărbați. Jocul are trei faze: prima în satul natal, dis-de-dimineăță, a doua în orașul Sebiș, unde se afla pe vremea aceea centrul de recrutare și a treia la înapoierea în satul de unde au plecat. Pe străzi și oriunde se deschide prilejul, steagurile sunt jucate sub privirea unui numeros public. Atât pentru stegari, cât și pentru tinerii supuși recrutării evenimentul este înainte de toate un semn de cinstire a steagului nostru tricolor.

Șezătoare

„În clacă la gazdă bună”

Decor: interior de casă țărănească, de jur împrejur cu scaune și unele materiale necesare, lucruri (pentru băieți și fete).

Costume: copiii sunt îmbrăcați în costume populare specifice zonei.

Gazda: anunță șezătoarea prin baterea tobei în mijlocul uliții satului, strigând: Bun găsit dragi oameni buni!

Vă urez ca din străbuni

Diseară cu mic, cu mare

Să veniți la șezătoare

Că noi ne-am pregătit

Ca pe toți să vă primim.

Spre seară fetele apar cu furci, cu caiere și fuse, vârtelniță și lână, cusături, iar gazda le poftește, bucuroasă, în casă.

Fetele: Bună seara, bună!

Gazda: Bună să vă fie inima.

O fată: Iată-ne gazdă primitoare

Am venit la șezătoare

Să muncim și să cântăm

Și frumos să ne distrăm.

Altă fată: Șezătoare a pornit

Dar băieții n-au venit.

Gazda: Las' că vin ei, dar noi, știți, ca fetele, mai înainte.

Băieții (bat la ușă, intră și se opresc puțin).

O fată (le descântă băieților): Când vii bade-n șezătoare

Nu sta la ușă-n picioare

Uită-te-n casă de-a rândul

Și te-așează un ți-e gândul.

Un băiat (desfacă porumb și mazăre): Așa-i, să ne punem și noi pe lucru, că

Pe fetele din satul meu

Nu le-ntrece nici un zmeu

Că sunt harnice foc

Și la muncă și la joc.

O fată: Pentru că noi, cele mai multe, avem furcă și toarcem, să cântăm **cântecul „Fusul”**

Îi mulțumesc babii bătrână

Că ea mi-a pus furca-n mână

Și fusul să-l învârtesc

Firul să-l răsucesc.

Îi mulțumesc la a mea măicuță
Că m-a făcut hărnicuță
Harnică și româncuță
Mititică și drăguță.

Că în clacă când am fost
Întotdeauna eu am tors
C-așa-i obiceiul nost
Să lucrăm cu mare spor.

Un băiat: Frumos cântec, dar să spun și eu o **poezie**
despre satul nostru:

Sățișorul meu

Sățișorul meu, mic și deluros
Însă pentru mine este cel mai prețios
Oriunde m-aș duce, oriunde-aș pleca
În a mea inimă, veșnic te-oi purta.

Nu este pe lume dulce bucurie
Ca amintirea scumpă din copilărie
Sățișorul meu, dulce și curat

Tu ești pentru mine râul cel curat.

Alt băiat: Hai să cântăm toți **cântecul** despre satul nostru:

Tare-i mândru-n sat la noi

Foaie verde de trifoi

Tare-i mândru-n sat la noi

Avem fete muncitoare

Iar flăcăii-s ca o floare.

Refren: Și avem în satu nost

Laur verde și frumos

Sus pe Valea Zimbrului

În poiana Codrului.

Căci așa-i al nostru sat

Tot cu codrii-nconjurat

Cu izvoare cristaline

Bogății în fund de mine.

Refren:

Frumos îi al nostru sat
De păduri înconjurat
Te-ai gândit să-l părăsești
Dar mai frumos nu găsești.

Refren:

(Ușa se deschide)

Copiii: Uite cine vine! Moș Indrei cu nană Floriță.

Moșul: Bună seara copii! V-am auzit cântând și-am venit și noi că tare m-am bucurat că nu uitați tradițiile satului nostru. Am să vă spun și eu o baladă despre Avram Iancu când a trecut pe la noi la Fântânița să-și adape calul și îndemnând zimbranii să lupte pentru eliberarea Ardealului, că aici au fost multe frământări

Balada lui Avram Iancu

Foaie verde și-o lalea
Trece Iancu pe-aicea.
Într-o zi de primăvară
Cu soare dulce afară.

Trece pe la noi prin sat
Pe-un cal negru încălecat
Sus pe valea Zimbrului
Păscu calul Iancului

Iar în deal la fântâniță
Se opri un pic să zică
Haideți fraților zimbrani
Să ne scăpăm de dușmani.

Zimbranii toți îl ascultară
Și cu Iancu ei plecară
Satul l-au eliberat
Ardealului viață i-au dat.

Un băiat: Moșule, să-ți când și eu o **doină**:

Doina moșului

Sus în vârful dorului
Cânta moșul doina lui.

Refren: Corbul așa-l îngâna

Moșule nu te lăsa.

Și din gură așa grăia

Faină-i viața aicea

Refren:

Seara și dimineața

Tot el oile mulgea.

Refren:

Oile și fluierul

Îi sunt partenerii lui

Refren:

Nana Floriță: Pentru că toți sunteți tineri, veți merge la școli mai departe, dar să nu uitați să vă întoarceți în satul nostru

Copilul plecat din sat

Iubește-și satul copile
Că-i locul cel mai sfânt
Ce dat ți-o fi ai tu zile
Să dăinui pe pământ.

Aici e vatra strămoșească
Aici îți sunt părinții tăi
Aici sunt neamurile toate
Aici sunt toți prietenii tăi.

Oriunde-ai fi cât ai tu zile
Cu gândul tot aicea ești
Răspunde-le oricând te cheamă
Cu mângâiere și cu crez.

Doi băieți (frați): Să vă cântăm și noi **cântecul** învățat
de la unchiul nostru plecat în străinătate:

Doru-mi de satul meu

Toată lumea are-un dor
Și mai greu și mai ușor
Dar dorul de satul meu
Totdeauna este greu.

Că oriunde oi pleca
Niciodată n-oi uita,
Nucul din ulița mea
Unde eu mă legănam.

Că viața-ntre străini
E o cunună cu spini
Că oriunde m-oi afla
Nu-i bine ca-n casa mea

Că eu nu pot să iubesc
Decât cuibul părintesc.

Fetele: Cred că ne-am cam întristat și să cântăm și noi un cântec mai vesel ca să bucurăm pe toată lumea, pe care l-am învățat de la nana Floriță.

Suntem harnici și frumoși

Suntem harnici și frumoși
Și suntem ca niște flori
Îmbrăcați de sărbătoare
Cu costume populare.

Ne place ca să jucăm
Dar și lucru să-l lucrăm.
Cu toții ne bucurăm
Când în horă noi intrăm.

Băieții: Pentru că am muncit și șezătoarea se apropie de sfârșit, să încheiem cu un joc de strigături: „*Așa-i jocul pe la noi*”

Strigăturile

Drag mi-e jocul românesc
Dar nu știu cum să-l pornesc

Bine de nu l-oi porni
Eu rușine oi păți.

Învârte-mă bade bine
Și te uită tot la mine
Că îmi e drag a juca
Cu bădița alătura.

Nu te uita la cojoc
Ci te uită cum mai joc
Că e jocul românesc
Obiceiul strămoșesc.

Învârte-mă pe sub mână
Să jucăm o săptămână
Că e horă românească
Cine-o joacă să trăiască.

Frunză verde de măr dulce
Și cu asta noi ne-om duce
Frunză verde, măr rotat
Noi cu asta ne-am distrat.

Frunză verde cucuruz
Și cu asta noi ne-am dus
Frunză verde de trifoi
Să mai veniți pe la noi.

Gazda, printr-o strigătură împarte colac clăcașilor,
mulțumindu-le pentru muncă:

Pentru muncă și distrare
Gazda azi vă ominește
Cu-n colac și-o apă rece
Și vă zice o urare:
Să fiți harnici, sănătoși,
Să mai veniți pe la noi.
Copiii: Vă mulțumim frumos, gazdă bună.

Strigături la horă

Frunză verde foi de cimbru
Ăsta-i jocul de la Zimbru
Frunză verde de trifoi
Așa-i jocul pe la noi.

Zî mai bine higigiș

Țâpice dracu' pe Criș
Și pă mine după tine
Dacă nu ți-oi juca bine.

Tot pe loc, pe loc, pe loc
Să răsară busuioc
Busuioc de la fetițe
Săruta-le-aș pe guriță.

Astă fată joacă bine
Și mă-nvață și pă mine
Ea mă-nvață a juca
Eu o-nvăț a săruta.

Astă vară la săpat
Șapte fete-am sărutat
De-ar mai fi ținut săpatul
Aș fi sărutat tot satul.

Frunză verde foi de fagă
Iepurele-i bun de zamă
Iepuroaica de friptură
Mândra de țucat pe gură.

Bate cizma la picior
Să te-arăți că ești fecior
Ș-o bate și la căpută
Că pe talpă toată-i ruptă.

Ăsta-i jocul fecioresc
După el mă prăpădesc
Cine joacă să trăiască
Satul nostru să-nflorească.

Haida fată la ogor
Ba, mamă, ochii mă dor,
Haide fată la jucat
Stai mamă că acuș mă gat.

Mândre-s zâmbănițele
Când își albesc pânzele
Și-și sufulcă poalele
Albe ca și florile.

Și acu la terminare
Noi vă spunem salutare

Frunză verde cucuruz

Și cu asta noi ne-am dus.

Aceste strigături, care mai sunt cunoscute și sub numele de chiuituri, descântece sau țipături, sunt versuri create spontan, de obicei în timpul jocului, având un caracter satiric. Ele au rosturi foarte adânci și complexe legate de viață. De cele mai multe ori strigăturile sunt mesaje de dragoste dar și de satirizare a fetelor care nu-și țeseau pânza la timp. Frumosul simplu, naturalul este întotdeauna admirat, iar frumusețea artificială este criticată.

Acea formă a culturii populare al cărei mesaj se transmite cu ajutorul cuvântului, alcătuiește ceea ce se numește folclor literar. Aceasta este o adevărată sursă de cunoaștere atât a obiceiurilor cât și a tradițiilor, miturilor și credințelor străvehi, cât și a înțelepciunii poporului român. De-a lungul timpului creația folcloristică, fie ea în versuri sau în proză, a cunoscut și dezvoltat numeroase specii: balada populară, snoava, legenda, bocetul, strigăturile și cântecul vechi.

În creațiile folcloristice din zona Zimbrului sunt întâlnite două motive specifice, care au dobândit o structură specific românească, și anume motivul doinei și al dorului. Despre valoarea și prețuirea doinei de către poporul nostru stă

mărturie faptul că a fost creat un cântec despre cântec, o doină despre doină.

În ceea ce privește motivul dorului, acesta este un sentiment complex și greu de definit, cu o bogăție de sensuri care fac intraductibil cuvântul altei limbi, constituie, de asemenea, un motiv specific creației lirice a poporului nostru. Cuvântul „dor” vine din latina populară, unde „*dolus*” („*dolere*” - „*a dura*” înseamnă durere; dar nu semnifică numai dorință amestecată cu durere, ci o complexitate de sentimente care se împletesc: jalea cu iubirea, nostalgia și durerea despărțirii cu amintirile unui trecut fericit, tristețea și așteptarea chinuitoare. Motivul dorului este prezent în foarte multe creații, se confundă cu persoana iubită și se extinde asupra tuturor.

Din cele mai vechi timpuri, românii au avut darul de a-și tălmăci experiența, bucuria, durerea, năzuințele și dorul prin cântec, zămislit din cunoaștere, din gândire intensă, sete de liniște, nobilă aspirație spre mai frumos, spre fericire. În satul Zimbru - „*plai de cânt și dor*”, am cules numeroase cântece vechi, împreună cu tatăl meu, de la bătrânii satului. Amintesc aici: „*Mândruliță de la Zimbru*”, „*De la primărie-n sus*”, „*Lumea me ș-a ta Iuane*” etc.

Mândruliță de la Zimbru

Mândruliță de la Zimbru

Mândrulița mea

Ți-am trimis carte cu timbru

Mândrulița mea

De nu-mi răspunzi am să mor

Mândrulița mea mândruță

De banat și al tău dor

Mândrulița mea.

Râde dorul de la tine

Bădișorul meu

Peste multe dealuri vine

Bădișorul meu.

Și nu-l poate opri nimeni

Bădișorul meu bădiță

Până ajunge-n sat la mine

Bădișorul meu

Mândruliță de la munte,
Mândrulița mea
Cu părul tăiat pe frunte
Mândrulița mea

De nu-mi răspunzi am să mor
Mândrulița mea mândruță
De banat și al tău dor
Mândrulița mea.

Pe cuvântul tău bădiță,
Eu mă-ncred deplin
Vino doar la noi la Zimbru
Să ne întâlnim.

Bucuria mea să fie
Bucuria mea și-a ta,
Și pân' la cules de vie
Noi ne-om cununa.

De la primărie-n sus

De la primărie-n sus,

Lino Leano
Toate lămpile s-au stins,
Lino Leano
Numai la mândruța mea,
Lino Leano
Arde lampa ca o stea,
Lino Leano
Așteaptă să merg la ea,
Lino Leano
Ostenit cum oi putea,
Lino Leano
Ostenit și plin de apă,
Lino Leano
Cum vii vara de la sapă,
Lino Leano
Bade cu cureaua nouă,
Lino Leano
Nu ține calea la două,
Lino Leano
Și ține numai la una
Lino Leano
La care să-i pui cununa
Lino Leano.

Lumea me ș-a ta Iuane

Hei, hei, lume și doi bani

Lumea me

Ăsta-i joc de peste ani

Lumea me

Hei, hei, lume și doi bani

Lumea me

Ăsta-i joc de peste ani

Lumea me, lumea me.

Lumea mea ș-a ta mândruță

Lumea me

Tăți feciorii-s cu drăguță

Lumea me

Tăți feciorii-s lăcrămoși

Lumea me

După macii cei frumoși

Lumea me, lumea me.

Măzărișca

Fost-o tata băutor

Și-o rămas la birt dator

Și io-n loc ca să-l plătesc
Mai tare mă-ndatoresc.

Măi nevestă iară-s bat
Pentru hula de prin sat,
Și îi vremea să te bat
Cu doscuța de la pat.

Taci bărbate bat-o vina
Că îi mârta lui vecina
O fi mârta ori mârțoc
Satu știe că ești betoc.

Du-te, du-te și te culcă
Nu-ți face noaptea nălucă
Tupilit, sub lipigeu
Capu tău cel meceleu.

Pădure, dragă pădure

Pădure, dragă pădure
Fii tu bună, nu mă spune
Ei, hai, hai

Pe sub flori mă legănai.

C-am trăit o vară-n tine,
Cu-al meu bade lângă mine
Ei, hai, hai
Pe sub flori mă legănai.

Lasă spună-mă frunza,
Că ea mi-o ținut umbra
Ei hai, hai
Pe sub flori mă legănai.

Lasă spună-mă păhuiu,
Că sub el s-o mâncat puiu
Ei hai, hai
Pe sub flori mă legănai.

Lasă spună-mă molinul
Că sub el s-o băut vinul
Ei hai, hai
Avui bade și-l lăsai.

Teiule, fagule

Mândră când noi ne-am luat
În colibă ne-am culcat.
Teiule, fagule, pice-ți frunza galbenă
N-avem haine, n-avem casă,
Dar avem mândră frumoasă
Teiule, fagule, pice-ți frunza galbenă.

Io cîram la dubi cu caii,
Valcazii mâncau banii.
Teiule, fagule, pice-ți frunza galbenă
Căram stânjenii cu goanga
Tăt nimica n-aveam toamna
Teiule, fagule, pice-ți frunza galbenă.

Iarna n-avem ce mânca
În colibă cu mândra
Teiule, fagule, pice-ți frunza galbenă.

Când eram eu tinerea

Când eram eu tinerea
Atunci era lumea rea.
Nu purtam papuci de lag
Numa opinci cu galant.

N-aveam roce guverită
Numai gi tramă fescită
N-avem casă pictorită
Nici pe masă un-pic de pită.

Pare-m rău c-am-bătrânit
C-a nu-i lumea de trăit
Cășile mi-s tăce pline
Și în sat avem lumină.

Iese lelea la uliță

Iese lelea la uliță
Gata ca o păuniță,
Vino bade și mă ia.

Eu lele nu te-oi lua
Pân' ce tu mi-i otrăvi
Pe frate-tău cel mai mic.
Că umblă umbletul meu,
Iubește ce iubesc eu
Și joacă jocuțul meu.
Otrăvi-l-aș otrăvi
Dar nu știu ce-i otrava.
Du-te-n fundul grădinii
Că-i un măr înrourat
Și un șarpe spânzurat.
Din gură venin îi cură,
Din coadă sânge-i picură.
Mă băgai din tindă-n casă
Cântai cu plinul pe masă.
Bea, bea, bea frățiorul meu,
Că de-aici am băut și eu
Și-a băut de două ori
Și-a vorbit de nouă ori,
Pentr-un câine de străin,
Omorâș un frate bun
Pentr-un câine de bărbat,
Omorâș un frate drag

Iese badea pe uliță
Gata ca o păuniță
Vine badea și mă ia,
Eu lele nu te-oi lua,
Că tu porți otravă-n brâu
Otrăvești omul de viu
Și tu, când tî-i mânia
Și cu mine-i face așa.

Lină Rojmolină

Merge-o fiică la fântână
Lină, Lină Rojmolină.
Cu două cântuțe-n mână
Vine-acasă, tună-n masă
Lină, Lină Rojmolină.
Tolvai maică ce văzui!
Patru cai împriponiți
Lină, Lină Rojmolină.
Doi feciori, mândru gătiți
Aceia-s pețitorii tăi
Lină, Lină Rojmolină.
Eu merg maică după ei

Cere turma cea de oi
Lină, Lină Rojmolină.
Avem maică și le-om da
Dacă eu m-o mărita
Lină, Lină Rojmolină.

Mă dusei la plug în coastă

Mă dusei la plug în coastă
Pusei ochii pe-o nevastă,
Mor mândruță mor
Uitându-se după dânsa,
Mi s-a rupt plugu și bârsa
Mor, mândruță mor.
Pân' ce făcui gringel nou
Mi s-a sângerat un bou
Mor, mândruță mor.
Până l-am desângerat,
O picat și celălalt
Mor, mândruță mor.
Plugul duc la covăcie,
Boii la măcelărie
Și mândra-mi rămâne mie.

La ogor de primăvară

La ogor de primăvară
Toate plugurile ară
Mărioară, Mărioară.
Numai plugul badelui
Șade-n vârful dealului
Mărioară, Mărioară.
Nici nu urcă, nici coboară
Bate boii de-i omoară
Mărioară, Mărioară.
Desfă mândră ce-ai făcut
Să nu bat boii mai mult
Mărioară, Mărioară.
Ce-am făcut nu pot desface
Nici nevoia să te calce
Mărioară, Mărioară.
Eu de tine m-o lăsa
Când mata oi număra
Mărioară, Mărioară.
Grâul de pe 7 cară
Iarba din 9 hotară

Mărioară, Mărioară.
Penele de pe 2 cuci
Frunzuțele de pe 2 nuci
Mărioară, Mărioară.
Și io bade nici atunci
Nici acum și nici atunci
Mărioară, Mărioară.

Nu mă da mamă la deal

Nu mă da maică la deal
Unde crește grâul rar
Măi dorule, măi
Grâul rar și la spic mic
Nu mi voia nici un pic
Măi dorule, măi

De mă dă mamă la șes
Unde crește grâul des
Măi dorule, măi
Grâul des și la spic mare
Acolo mi-i voia tare
Măi dorule, măi.

Amintesc aici, că în satul Zimbru, au existat oameni minunați care, deși s-au stins în cenușa vremii, nu trebuie uitați, străbunii povestind cu nostalgie despre domniile lor, pentru că au contribuit la conservarea și perpetuarea creațiilor folclorice locale, în calitate de rapsozi populari sau de „*poeți țărani*”.

George Enescu spunea despre cântece și muzică: „*Născută din suferința poporului nostru prigonit de năvălitori, muzica este dureroasă și nobilă, chiar în ritmuri săltărețe ale dansurilor. Așa cum e, această muzică este una din comorile cu care se poate mândri România*”.

Toate aceste cântece vechi, au prins viață datorită Ansamblului folcloric „*Laurul Zimbru*”, care a reprezentat cu

succes creațiile folclorice la diferite festivaluri de muzică populară, unde a obținut numeroase premii. La acest ansamblu, condus de tatăl meu, învățătorul Oprea Teodor, am luat parte și eu încă din anii copilăriei.

Revigorarea satului Zimbru se face simțită atunci când toată suflarea sa: copii, tineri, bătrâni, reprezentanți ai ansamblului folcloric, reînvie toate aceste creații care încep încet-încet să se stingă în negura timpului.

*

Cercetarea poeziei populare a consemnat nu o dată pe creatorul „scriitor” din colectivitatea folclorică, a menționat și analizat fenomenul de individualizare printr-o paternitate denumită a unor texte versificate de către țărani, a recunoscut acest aspect de creație ce pare a se contura în linii noi în zilele noastre.

În mod obișnuit cuprindem în ceea ce numim „creator” în colectivitatea sătească tradițională pe păstrătorii, purtătorii de bogăție spirituală, ei împlinind un act de creație prin însăși preluarea unui fapt artistic-literar, muzial, coregrafic - din circulația folclorică prin însușirea și încadrarea lui în funcționalitatea speciei respective. Faptul că există buni povestitori, buni cântăreți - diferențiați ca specii, genuri, stiluri - înseamnă o predispoziție, un talent. Este vorba de un act

creator în această specializare, deoarece contactul cu specia predilectă sau cea mai potrivită, cu fenomenul sau faptul artistic respectiv, nu este atât de simplu: a auzit, i-a plăcut, îl învață, îl respectă, ci este un proces de relații, un sistem relațional de la creat la individ care recrează cu propria-i personalitate, mentalitate și talent, predispoziție și sensibilitate. Amprenta pe care și-o pune purtătorul de fapt artistic folcloric, intervențiile lui voite sau spontane, poartă cu ele semne ale lui ca individ și creator.

Unitatea culturală a românilor din această zonă a fost anticipată, la rândul ei, cu mult înainte în planul culturii populare - oglindă fidelă a unității lor sufletești, expresie a originii comune și a legăturilor neîntrerupte a creațiilor în tot cursul istoriei.

Mulți literați, istorici, filologi, în sufletul cărora fierbea puternic dragostea față de neamul strămoșesc și dorința de a-l vedea liber, stăpân pe destinele sale, dar și entuziasmați de viața simplă și idilică de la țară, precum și de poezia populară, au lansat către cărturarii de la sate un apel care se încheia cu o idee prețioasă pentru folcloristica română: *„Ar crește în măsură foarte mare prestigiul limbii române, dacă oamenii pricepuți ar aduna cântările frumoase, proverbele,*

sentimentele, parabolele care sunt atât de specific românești și de care avem mai multe decât alte nații”.

Înfruntând vitregiile aspre ale istoriei, grupurile populare, forțele înaintate au dat nenumărate jertfe pentru a-și putea afirma voința de a trăi liber și neatârnat, pentru unitatea de stat. De nenumărate ori, poporul român, aflat în calea „*răutăților soartei*”, a fost nevoit să poarte o luptă susținută pentru apărarea pământului străbun, să înlocuiască adesea unealta de muncă cu spada. Cu prețul unor lupte grele și sub sceptrul unor personalități remarcabile ca Avram Iancu, Ioan Buteanu și alți români, s-au opus cu strășnicie celor care le-au răpit independența și libertatea, și-au apărat cu dârzenie glia pe care s-au născut, contribuind astfel la apărarea civilizației europene.

Dintre „*scriitori-țărani*” pe care îi am în vedere sunt însă de un alt tip, de o categorie diferită. Ei sunt tot membri ai unei colectivități sătești, cu un anume și determinat bagaj cultural, dar care crează în sensul cult al cuvântului, trăiesc un proces de elaborare a unui produs artistic literar de care sunt conștienți. Aș spune că ei desfășoară un proces de creație mediu, între ceea ce obișnuim să numim creație populară și creație cultă. Are loc un intenționat și conștient act de scriere de versuri, dar creatorii sunt încă foarte aproape de creatul lor,

nu pot trăi procesul de distanțare post-creație. Ei elaborează textul și pe măsură ce acesta se desenează pe hârtie îl și îndrăgesc, îl integrează ființei lor și nu mai revin cu scepticismul impus de contemplare, de distanță.

În complexul cultural contemporan al satului, fenomenul este firesc și tinde să capete dimensiuni, să se contureze ca o formă frecventă de manifestare artistică, chiar dacă unghiului de vedere valoric, estetic, nu îi este dată întotdeauna satisfacție. Mă gândesc aici la posibilitățile noastre de apreciere relativ la creația folclorică tradițională, perpetuată și măiestrită în timp, și nu în raport cu un criteriu estetic absolut. Mai trebuie notat că aderența la public - criteriu de judecare a valorii faptului folcloric - este greu de observat. Aceasta nu numai pentru că ar fi vorba de factorul timp, oricum necesar deoarece nu de o apreciere critică este nevoie aici, ci de observarea unui proces de preluare, de însușire, de cunoaștere, dacă nu chiar de vehiculare, dar mai ales pentru că acești creatori de versuri se adresează unui auditoriu lărgit, variat și cu posibilități de receptare, cu gusturi deosebite. Să nu uităm că de la comunicarea directă într-o colectivitate restrânsă se trece la o comunicare mediată prin scris, sau prin scenă, spectacol, într-o ambianță organizată nu de tradiție, ci de precepte regizorale. În același timp nu rămâne fără ecou în creația

acestor versuri faptul că pe lângă impulsul intim și personal al creatorului, intervin acum stimulente exterioare. Este vorba de însăși această participare solicitată la formele organizate ale mișcării artistice, ca și - mai ales - contactul intens al populației sătești cu modele de manifestare ale altor categorii de creatori, extra-folclorici.

Faptul că nu s-a trecut încă, în unele cazuri, de faza mimetică, în abordarea acestor modele, înlesnește și explică stângăcia unora dintre textele avute în vedere. Pare a nu se fi găsit punctul de confluență fericită între ceea ce este ființa folclorică, cu parametri ei de cultură și individul respectiv, dar neformat deplin spre acumularea faptelor extra-folclorice. Ca proces el a fost sesizat ca obiectiv în realitatea contemporană.

Din analiza unor texte poetice scrise de țărani, voi încerca să argumentez și să caracterizez, chiar dacă doar parțial, fenomenul acesta care nu își are încă un statut definit, fiind undeva între creația folclorică și cea cultă. Analiza are în vedere niște versificatori cu certe disponibilități artistice, al căror înseamnă putem spune că este descoperirea propriei disponibilități și tatonarea obiectivării ei în fapt creat. În funcție de personalitatea fiecăruia, de elasticitatea aptitudinii, de bagaj spiritual tradițional, pe de o parte și livresc pe de alta,

de legătura cu acești doi termeni etc. se pot înțelege și aprecia versurile lor.

*„Foaie verde, de trifoi/ Tare-i mândru-n sat la noi/
Căci așa-i al nostru sat/ Tot cu codri-nconjurat;/ Și avem în
codru nost/ Laur verde și frumos/ Sus pe Valea Zimbrului...”*

Ca și alți creatori țărani, George Pocșoară, din satul Zimbru, închină o poezie satului său. O face cu sentimentul parcă al umplerii unei datorii dictate de modele extra-folclorice. Din aceste impulsuri livrești, versificatorul se străduiește să răspundă unui deziderat creat de semănătorism. Legătura celor din sat cu spațiul lor de viață există prin firele de rudenie ale tradiției, dar așa cum era redată ea distruge aceste fire în favoarea unora încă necristalizate și ușor artificiale. Poezia răspunde acestui deziderat și în realizarea ei se simte tonul romanțat. Dar George Pocșoară vrea să lărgască spațiul descris de el. Ne spune spre ce anume se îndreaptă și cum cunoaște prezentul: *„Citesc ziare și dint-aistea mă informez, și culeg, și propun anumite poezii, care să potrivăsc timpului trecut și timpului prezent, di față”*.

Și informația din ziar este simțită dar, este evidentă, în poezia lui cu palide izbutiri în construcția întregului text prin crearea unor motive cheie ce revin să puncteze enunțul semnificant: *„Pasăre nevinovată/ Mai vino la noi o dată/ Și ne*

*cântă sus la poartă/ Păsărică de pe mal,/ Vino la noi în Ardeal/
Și ne cântă sus pe deal/ ... Și de-acuma într-un an/ Du-te că eu
asta-ți cer/ Pân' la Porțile de Fier... ”.*

Am amintit tonul idilic cu care tratează el întâmplarea contemporană, ceea ce denotă o inegalitate stilistică. Ea nu înseamnă o dublă ipostază a versurilor lui George Pocșoară, ci căutarea unei maniere proprii, mai ales că unitatea și constanța stilistică este evidentă la poezii-țărani în general. Și dacă am mai zăbovi asupra versurilor lui George Pocșoară care-și încearcă posibilitățile de comunicare în scris, am descoperi și altele. Printre acestea este și poezia didactică, aforistică de tipul versurilor moralizatoare din literatura de educație. Căci ce altceva este, spre pildă, poezia „*Cartea și învățătura*” decât un evident îndemn moralizator, prin pildă, la deslușirea tâlcurilor școlii, ale formării prin ea?

*„Cartea este pentru om,
Ca fructele într-un pom.
Cartea-i bună de-nvățat
Ca fructele de mâncat
Așa-i omul fără carte
Ca și pomul fără roade:
Pomul care nu rodește
Nimeni nu-l mai prețuiește*

Omul care n-are carte

Nici în lume n-are parte”.

În mediul natural de la Zimbru, Pocșoară scris numeroase poezii, cu toate că a îmbrățișat această sensibilitate doar de prin 1968, când neștiind ce-i lipsește a dat de ea chiar în sufletul lui, iar a doua oară, după cum sincer mărturisea în acea vreme oamenilor din sat, când scrie; pentru că atunci se simte mai în putere, deci tânăr.

Față de ceilalți confrăți arădeni, cu el știința de carte a fost mai vitregă; n-a putut isprăvi decât cinci clase primare. Trebuind să-și câștige cele necesare lui și familiei, a uitat de carte, de istrov. Trebuie amintite câteva din frumoasele sale

versuri: „Tare-i mândru-n sat la noi”, „Baladă lui Avram Iancu”.

Tare-i mândru-n sat la noi

Foaie verde de trifoi

Tare-i mândru-n sat la noi,

Căci așa-i al nostru sat

Tot cu codri-nconjurat;

Și avem în codru nost

Laur verde și frumos

Sus pe Valea Zimbrului

În Dosul Laurului.

Mai avem în sat la noi

Fete faine și flăcăi.

Avem fete muncitoare

Iar flăcăii-s ca o floare.

Și avem flăcăi bărbați

Tot ca paltinii de-nalți,

Fetițele-s frumoșele

De tot ai privi la ele.

Dar pe Valea Zimbrului

Sus pe Valea Lustiului,

Unde-i codru mai frumos,
Este o sondă-n vale jos;
Mai la vale pe sub deal
Este o mină-n subteran
Unde lucră muncitorii
Minerii și cu sondorii.
Frumos îi al nostru sat
Că-i de codri-nconjurat,
De codri și de păduri
Și-ai pleca și nu te-nduri;
Te-ai gândi să-l părăsești
Dar mai frumos nu găsești.

Baladă lui Avram Iancu

Mugurel crescut la munte
Te întreb niște cuvinte
De-un voinic viteaz de frunte;
- Eu nu știu să spun nimic
Căci sunt tinerel și mic
Dar vă spune frunzulița
Dintr-un fag din Râșculița
Și vă spune mai cu drag

Frunzulița din alt fag.
Pe dealul Hălmagiului
Spune frunza fagului
Că la umbra lui a stat
Iancu cel voinic și nalt
Noaptea a durmit la foc
Subt fagu' de pe Ciortoc.
Pe Iancu-l iubea poporu
Avea fața ca bujoru
Și mustăcioară negruță
Parcă-i scoasă din lăcruță;
Era mustăcioara lui
Ca și spicul grâului
Și ca pana corbului.
Cu pistol la cingătoare
Și cu fața ca și-o floare
Cu cureaua mândră, lată
Și cu fruntea ridicată
Mugurel de pe ogoară
Vine Iancu-n jos la țară;
Trece pe la noi prin sat
Pe-un cal negru-ncălecat.
Calu-i cu potcoave noi

Iancu-i tânăr și vioi
Sus pe Valea Zimbrului
Paște calul Iancului
Calul paște pe islaz,
Iancu-i tânăr și viteaz
Și nici azi nu l-am uitat
C-a fost frumușel și nalt
Și nici când nu l-om uita.

Drag mi-a fost toată viața

Ce mi-a fost mai drag în lume?
Să mă sui pe-un vârful de culme,
S-aud codrii răsunând
Păsărelele cântând.
Sara să stau la răcoare,
S-ascult la privighetoare
Sus pe culme sub un fag,
Să privesc codru cu drag
Și-apoi încă-am mai dorit
Să văd codru înverzit.
Drag mi-a fost toată viața
S-ascult cucu dimineața,

S-aud sturzul fluierând
Ciobanu-n fluier cântând
Mi-a fost drag în sat la noi
S-aud clopoței pe oi;
S-aud mândru cum doinește
Omul harnic cum muncește.

În aceste versuri, sentimentul pe care creatorul vrea să-l transmită este dovada dragostei profunde pe care acesta o poartă gliei strămoșești.

Atât în versurile lui Pocșoară cât și a unor creatori anonimi, vatra străbună este divinizată în nenumărate cântece de dor și jale, care l-au însoțit pretutindeni pe locuitorul acestor meleaguri. Sufletul țaranului este atașat naturii satului și oamenilor săi. Locuitorii acestei zone au participat la toate acțiunile de masă, menite să ducă la îmbunătățirea vieții lor și la instaurarea dreptății; ei au fost ostașii lui Horea și ai Iancului, preamărind faptele acestora în numeroase versuri.

Temele vechi de înstrăinare întâlnite în cântecele și versurile vieții de familie din zonă, au căpătat, odată cu proletarizarea unei părți a țărănimii, variante noi. În primele două decenii ale secolului nostru, s-au găsit și la noi care, crezând într-o viață mai bună pe pământurile străine, au luat

drumul oceanului, încercându-și norocul. Așa au apărut cântecele celor plecați în America, dar a apărut și un nou cântec de jale, izvorând din durerile și frământările sufletului românesc la părăsirea locurilor natale:

*„Cine-o scornit jelele
Statu cu vapoarele
Cine-o scornit jalea grea
Statu cu America”.*

Omul este lovit de o ursită grea, neagră, care-l determină să se despartă de pământul strămoșesc:

*„Când de-acasă am plecat
Haine negre am luat
Tare eram supărat
Și ieșii din țara mea
Vai, rea-mi era inima”.*

În credința populară, povețele îmbracă forma „blestemului” pentru a sublinia sentimentele de care sunt animați ce care-și părăsesc comunitatea:

*„Cine mă scoate din sat
N-aibă loc de alinat,
Nici lemnu uscat de cruce,
Nici la groapă cine-l duce!”.*

Românii s-au identificat dintotdeauna cu credința milenară, care le-a fost deopotrivă mângâiere și nădejde, astfel că neamul românesc și-a pus în valoare de-a lungul zbuciumatei sale existențe bogate și nestăvilite sa imagineație creatoare, dând naștere spiritualității sale vii, de neasemuită frumusețe.

* * *

Un alt mare nume care se leagă de localitatea Zimbru, este scriitoarea Constanța Hodoș. Aceasta s-a născut în satul Zimbru la 12 octombrie 1861 din părinții Constantin Taloș și Amalia Vida.

Constanța Hodoș

Aici în Zimbru a fost botezat fratele ei vitreg (din căsătoria tatălui cu Antonia), Karoly în 9 august 1854 și tot aici se află și înmormântat. Deci familia Taloș era în Zimbru înainte de 1861 - anul nașterii scriitoarei.

Între anii 1865-1876 tatăl ei, Constantin Taloș, a fost prim pretor în Hălmagiu, unde scriitoarea și-a petrecut copilăria și adolescența. Educația școlară și-a făcut-o într-un pension particular din Arad.

A fost căsătorită de trei ori. Din prima căsătorie cu funcționarul la telegrafie Nicolae Marcu a avut 2 copii: Aurel și Lucian (ajunși gazetari în București).

Din căsătoria a doua cu Ion Russu Șirianu are pe Letiția și Mircea (mort ca erou în 1916 în luptele de la Turtucaia).

Din a treia căsătorie cu scriitorul Alexandru Hodoș (Gorun), fiul fostului subprefect al Zărandului - dr. Iosif Hodoș, a avut pe fiul Alexandru Hodoș (scriitor).

Pe lângă o viață zbuciumată de mamă devotată a cinci copii - Costanța Hodoș - înzestrată cu distinsă, profundă sensibilitate, a scos din această zestre nativă a plaiurilor zărandene cât și din evenimentele trăite, o valoroasă muncă de scriitoare dând: schițe, nuvele, romane, teatru, teatru de copii, povestiri pentru copii, articole.

Cea mai complexă lucrare, „*Martirii*”, conține viața zbuciumată a generației de la 1848 din Zărand, având centru de acțiune în Hălmagiu. Această carte apare în 1908 la Editura „*Minerva*”. Romanul reprezintă până în cele mai mici amănunte istoria fidel romanțată a Zărandului, constituind astfel un valoros document.

Ea aduce mărturii fidele a vremurilor prin care au trecut diferiți domni, latifundiarilor așezați pe meleagurile zărandene, funcționarea acelor sate sau țărani cu obiceiurile, portul lor, pitorescul plaiurilor zărandene.

Prezintă pe Craiul Munților - Avram Iancu - cu sfântă dragoste, ieșită din clipele tari trăite. Poate marele martir a presimțit reflectarea viitoare din sufletul și ochii copilului,

fiindcă în septembrie 1869 la exhumarea lui Buteanu la Gurahonț se știe că Iancu nu a vrut să meargă numai dacă merge și fetița Constanța (în vârstă de numai 8 ani) și tot drumul a ținut-o pe genunchi.

În 30 august 1934, scriitoarea Constanța Hodoș sfârșește în spitalul Central de boli nervoase din comuna Șerban Vodă (județul Ilfov).

Pentru o cât de mică ilustrare a scriitoarei s-au luat extrase din volumele de schițe și nuvele „*Departee de lume*” și din romanul „*Martirii*”.

„*Cât de veselă era că venise aici și aflase secretul, izvorul fericirii omenești. Munca!*” (din nuvela „*Departee de lume*”).

„*Locul n-are nici un farmec, fără om, oricât de frumos ar fi el. Simți o înfiorare ca de pustiu între munții cei mai încântători*” (din nuvela „*După naufragiu*”).

„*Moața mai voinică, mai apăsât. Crișana mai aprinsă, mai ușoară, frământa opincile și cizmulițele roșii, scuturându-și cârpa albă de pe cap, atârnată până la călcâie*” („*O clipă de noroc*”).

„*Cântecul, da, acesta-i cântecul. Să plângi așa din inimă, sincer, ca plânsul tău să zguduie, să curețe păcatul altuia*” („*Măsuța de scris*”).

„Ploaia contenise și vântul risipi norii de pe cer. Deasupra colinelor încă verzi și a codrului îngălbenit, muntele Moma își arăta coama albită într-o noapte” („Martirii”).

Alte nume de neuitat pentru satul Zimbru sunt Ilie Cristea - profesor revoluționar și Nica Radu Justinian, tot profesor revoluționar, nepot a lui Ilie Cristea.

Nica Radu Justinian

Ilie Cristea s-a născut la 16 iulie 1892 într-o familie de țărani nevoiași din Bihor, fiind adus când avea vârsta de 2 ani în satul Zimbru de către fratele său, Valer Cristea, care servea ca preot în acest sat.

Ilie Cristea

Aici crește Ilie Cristea și tot aici își face școala primară cu învățătorul Ruja Șandor. Se pot vedea imagini cu vechea școală din Zimbru și biserica unde slujea unchiul lui Ilie Cristea

Imagini (școală, biserică)

După terminarea școlii primare, este înscris la gimnaziul din Beiuș, unde urmează câteva clase, apoi continuă clasele la liceul „*Andrei Șaguna*” din Brașov. Fiind clasificat printre primii la terminarea acestui liceu, Ilie Cristea primește o bursă la Universitatea din Budapesta unde el se înscrie și urmează filozofia, latina și secția în care se preda limba română. La terminarea studiilor, fiind în posesia a trei licențe, Ilie Cristea, prin concurs obține catedra de limba română și latină la liceul „*Andrei Șaguna*” din Brașov.

Pătruns de mare dragoste pentru țară, popor și dreptate, el începe a-și desfășura munca la catedră cu multă demnitate și simț de răspundere, în același timp desfășurându-se multiplu pentru servirea crezului ce-l anima. Onest, dârz, neînfricat, el luptă pentru ridicarea omului de pe poziția unui erudit de talie europeană. Luptă împotriva nedreptăților sociale din orișicare tabără ar fi venit ele - intern-extern, de aceea profesorul repede a fost cunoscut, iubit și venerat de unii, spionat și urmărit de alții. Lupta o duce prin articolele sale, ce apăreau în diferite publicații ca: „*Gazeta Transilvaniei*”, „*Bluze albastre*”, „*Cuvântul liber*”, „*Adevărul*”. În urma articolelor prin care lansează îndemnul la luptă pentru libertate, dreptate, el este de multe ori, în toiul nopții, percheziționat, înprocesat, amenințat, mutat, suspendat, închis.

Ca luptător dârz, neînfricat pentru binele poporului, profesorului i s-a dat înalta cinstită depunându-i-se trupul neînsuflețit cu toate onorurile la Panteonul Neamului din Parcul Libertății, sub piatră de marmoră.

În satul Zimbru, măreția acestui luptător rămâne de-a pururi legată de pământul „*Trioasă*” - expropriat după primul război mondial. Profesorul explică sătenilor ordinul ministerului în legătură cu reforma, iar sătenii fiind și provocați de slujbașii grofilor, intră în acțiune la pământul numit

„*Trioaş*”. Jandarmii încearcă să-i oprească, dar sătenii, nemaiținând seama de ei, ridică rudele și dau drumul oițelor la păscut. Sunt duși în grabă 12 jandarmi să ancheteze. Ei încep anchetarea cu schingiuiiri, să potolească satul „*bolșevizat*”. Profesorul intră vijelios în Casa comunală, unde anchetau jandamii și, dezvelindu-și pieptul, el strigă: „*Opriți schingiuirile! Trageți aici, eu sunt vinovatul!*”.

Paralizați de dârzenia uriașului, au încetat schingiuirile, dar 12 zimbrani au fost trimiși sub escortă la Parchetul Tribunalului din Arad.

Nica Radu Justinian, născut în 1914, a fost un profesor revoluționar, ca și unchiul său, Ilie Cristea, și a cărui imagine, la fel, cu cinste și prețuire se păstrează în satul Zimbru, deoarece și el și-a petrecut copilăria aici - clasele primare - cu învățătorul din Zimbru, pe acea vreme, Zaharia Neamțu. Cum și toate vacanțele aici le-a petrecut, în timpul studiilor, el s-a împrietenit cu tinerii satului din generația sa - corespondând uneori - scrisori ce pot fi mărturie înaltelor și înaintatelor idei, idealuri ce animau inima acestui tânăr valoros.

După terminarea claselor primare, el a fost înscris la liceul „*Andrei Șaguna*” din Brașov, unde absolvă clasele cu bine. Înscriș la „*Universitatea din Cernăuți*”, apoi continuând la București, el ia în iunie 1939 licența - principal limba și

literatura franceză, secundar istoria artelor și literatura română modernă. La istoria artelor fiind doar 6 studenți se formează o comisie specială din care face parte și învățatul Iorga.

În timpul studenției, el luptă prin manifeste, fiind reclamat este descoperit, făcându-i-se percheziție. În geamantanul lui, alături de manifeste, se mai aflau și poeziile împotriva regimului de atunci și împotriva regelui. Este bătut și închis, apoi dus la Iași unde stă 6 luni. Pierde anul de studii 1935/1936. Tatăl său află despre acesta dintr-un anunț din „*Dimineața*” prin care se arată: „*Studenții democrați, participând la o întrunire aveau dezbaterile conduse de Nica Radu și Mihai Dragomirescu*”.

În 1938/39 este la Școala de ofițeri de rezervă din Ploiești. Numit ca profesor la liceul „*Dimitrie Cantemir*” din București, el stă puțin, este concentrat, apoi pleacă pe front, de unde nu se mai întoarce.

Nu a dus o luptă - fiind prea tânăr - aici în satul Zimbru, decât prin comunicări cu tinerii din generația sa, înflăcărându-i, atrăgându-i spre idealurile sale de a lupta pentru înfăptuirea unei lumi mai noi, mai drepte; așa a atras alături de gândurile sale pe tinerii satului și în special pe George Martin, profesorul de azi.

Fiindcă unele scrisori ale lui sunt adresate tinerilor din Zimbru - cei vârstnici lui - el se integrează mai mult aici, decât în satul natal, iar scrisorile aici vor rămâne pentru a fi exemplu de gândire, experiență de viață a unui tânăr la acea vârstă, de înaltă, distinsă cultură și conduită morală.

CAPITOLUL III

INTEGRAREA ELEMENTELOR FOLCLORICE LOCALE ÎN ACTIVITATEA DIDACTICĂ

1. Valorificarea folclorului local printr-un punct muzeistic

Ideea înființării punctului muzeistic din Zimbru a aparținut părinților mei, prin anii 1974/1975 iar realizarea acestuia s-a derulat pe parcursul a mai multor ani de cercetări și căutări, în vederea obținerii și colecționării atât a dovezilor materiale cât și spirituale.

Îmi amintesc cu drag, elevă fiind în ciclul primar, iar învățător tatăl meu, de lecțiile de istorie precum și cele de limba română, cu conținut istoric, multe dintre ele petrecute în mijlocul muzeului. Cunoșteam și cunosc încă istoria fiecărui obiect, în parte, frumusețea și puterea lor de a te transpune cu gândul în alte timpuri mai vechi, trăite de strămoșii satului Zimbru. Timpul petrecut în interiorul acestui muzeu, mă ajută și astăzi să-mi păstrez vie amintirea acestor piese muzeistice și să le explic propriilor mei elevi de la oraș, utilitatea și folosința acestora.

Au fost confecționate peste 150 de piese muzeistice, referitoare la portul popular, unelte de muncă (între care un vechi război țărănesc de țesut, aflat în bună stare), precum și alte obiecte, cum ar fi: lada de zestre, farfurii pictate, obiecte de uz casnic, căușe pentru băut apă, lingurare, sărărițe etc.

S-au adunat, de asemenea, icoane pe sticlă, obiecte din lemn și metal, s-au cules povestiri despre Avram Iancu.

În colecționarea valorilor muzeale, s-a ținut seama de următoarele criterii:

a) - să prezinte interes din punct de vedere arheologic, istoric și etnografic;

b) - să reprezinte efectiv zona etnografică și folclorică investigată;

c) - toate obiectele să se încadreze într-o unitate privind istoria și producția materială a oamenilor din această zonă.

La colecționarea obiectelor, pe lângă părinții mei, au contribuit, într-o oarecare măsură, și elevii din școală, după ce în prealabil, în cadrul orelor de istorie și a celor de limba română cu conținut istoric, tatăl meu a căutat să le dezvolte sentimente patriotice, de mândrie națională, prin faptul că ne-am născut pe acest pământ apărat cu mii de jertfe de către strămoșii noștri.

Pentru realizarea acestui scop, la fiecare lecție la care s-a predat, precum și în cadrul activităților specifice, s-a căutat să se prezinte elevilor elemente de istorie locală, deoarece, cunoscând și îndrăgind locurile în care trăiesc, iubesc și mai mult aceste meleaguri, dându-și seama de sacrificiile pe care le-au făcut generațiile trecutului.

Elevii stăruitori în colecționarea obiectelor au fost popularizați în cadrul claselor din care făceau parte, cât și în localitate cu ocazia deschiderii festive a punctului muzeistic.

În ceea ce privește organizarea interiorului muzeului, s-a realizat un interior de cameră țărănească, cu principalele componente de mobilier: pat, laviță, masă, scaune, ladă de zestre cu spinare, război de țesut. Într-un alt colț sunt așezate unelte de muncă. Este necesar să existe un loc anume pentru țesături de cânepă, in, bumbac, lână, altul pentru îmbrăcămintea confecționată de mâna țărăncii și altul pentru ceramică.

O altă sală cuprinde partea istorică. Pe perete se află harta județului Arad, harta comunei Gurahonț și în continuare exponatele de istorie. Sectorul arheologic este reprezentat prin topoare de piatră, aparținând epocii de piatră (paleolitic). Tot pe pereți se află tablouri istorice și personalități. Între marile personalități ale istoriei patriei, un loc deosebit îl ocupă cele

care și-au legat viața și lupta de meleagurile zărândene sau moțești: Horia, Cloșca și Crișan, Avam Iancu, Ioan Buteanu.

Alături de portretele lor se află imaginea locurilor istorice în care au trăit și au luptat: Hălmagiu, Baia de Criș, Brad, Țebea. Sunt înfățișați gorunii lui Horea și a lui Avram Iancu.

Printre monumentele istorice se remarcă cuptorul de fier din Zimbru, troița de la Iosășel, unde a fost spânzurat Buteanu, monumentul eroilor din Gurahonț.

Etnografia cuprinde un bogat inventar de produse materiale, constituind dovada convingătoare a continuității de viață pe aceste meleaguri, modului de trai și de muncă a populației românești și de altă naționalitate din această zonă a Crișului Alb.

Plugul și grapa de lemn, securile, coasele și furcile dezvăluie dificultățile ce însoțeau muncile agricole de altădată. Opaitele, lămpile și lămpașele dovedesc greutățile vieții de altădată.

Interiorul de cameră țărănească cuprinde mobilierul uzual al unei locuințe rurale și produse ale muncii țăranilor.

Se știe că secole de-a rândul, marea majoritate a populației o forma țărănimea, care a reprezentat multă vreme „*talpa țării*”, cum îi spunea Mihail Kogălniceanu. De aceea

este necesar și interesant să cunoaștem viața țăranului nu numai din cărți, ci și prin contactul direct cu produsele muncii lui. De aceea, n-ar fi rău ca în fiecare școală, sau cel puțin în cele coordonatoare, să fie un spațiu cât de restrâns dedicat amenajării unui interior de cameră țărănească. I-ar face pe tinerii de azi mai conștienți de valorile trecutului, mai recunoscători celor care în condiții de viață foarte grele au muncit și au luptat să asigure existența noastră ca popor, ca națiune, ca țară independentă și suverană. În punctul muzeistic din Zimbru produsele muncii țărănești își găsesc o ilustrare adecvată.

Astfel, pe perete se află ceasornice vechi, de diferite forme și mărimi, cu pendulă sau fără, vechi de peste 100 ani. Acestea sunt flancate de blide de ceramică pictată, ce nu lipseau din casele țărănești. Acest vechi meșteșug al locuitorilor autohtoni excelează prin coloritul viu aplicat la elementele florale și geometrice

În acest interior de cameră țărănească se mai găsesc: o masă din lemn și scaune vechi, ladă de zestre cu spinare, lucrată din lemn, cu frumoase crestături exterioare. În ea se păstrau ștergare, cămăși sau alte piese de îmbrăcăminte rurală.

Patul țărănesc e îmbrăcat cu cearceafuri și 6 perini frumos lucrate. Tot aici se găsește o întreagă gamă de unelte

casnice folosite în mod deosebit în procesul de prelucrare a firelor de in și cânepă și apoi de confecționare a îmbrăcăminții sau a altor produse textile folosite în gospodăria țărănească. Să nu uităm că în urmă cu secole, în cadrul economiei închise, familia țărănească își producea singură, aproape toate lucrurile de care avea nevoie, produse ce excelau prin calitate, rezistență și frumusețea lor artistică.

În cadrul punctului muzeistic poate fi urmărit cu ajutorul uneltelor expuse, procesul de creare a bunurilor materiale textile. După ce mănușile (sноп) de in și cânepă se puneau în apă la topit, erau uscat apoi melițate. Printre exponate apare melița cu care se bătuca inul și cânepa și se transforma în câlți.

Trecuți prin piepteni, câlții deveneau mai fini și se puteau pune în furca de tors simplă sau cu roată, pentru a fi transformați în fire. Firele obținute erau transformate în jirebi, cu ajutorul vârtelnițelor. Jirebiile se puneau la spălat, la fiert, apoi se uscau fiind gata pregătite pentru războiul de țesut. Cu sucala se făceau țevi, apoi acestea se băgau în suveica ce slujea la țesutul pânzei pe război. Pânza albită prin spălare se folosea la croitul pieselor vestimentare și a altor piese textile de utilitate uzuală.

Pe alt perete sunt expuse obiecte de îmbrăcăminte țărăneasă, printre care portul bărbătesc și femeiesc. Impresionează lucrătura lor artistică deosebită, cusăturile cu alesături, atât la guler, cât și la mâneci și mai ales la pumnari (manșete). Ștergarele lucrute cu mâna sau la război, îți încântă privirea prin bogăția firelor colorate, alcătuind elemente decorative variate. Țăranul român a înțeles întotdeauna că munca este baza existenței sociale și a marilor satisfacții.

Laiberele bărbaților, cojoacele femeiești, ca și șubele bărbătești și femeiești, erau confecționate din lână pe care s-au cusut frumoase modele florale care încântă privirea. Șubele cu cusături doar la gât, la mâneci și în față la mijloc, pe când cojoacele sunt brodate în acest fel pe toată suprafața lor. Se află și un leagăn, un steag de nuntă frumos lucrat, apoi o colecție de icoane pe sticlă.

Costumul bărbătesc cuprinde următoarele piese: cămașa, laibăr, izmene, ițari, opinci, șubă, pălărie sau căciulă.

Costumul femeiesc cuprinde următoarele piese: spătoi, ilic, poale, cârpă de încins, opinci, șubă și batic.

Dintre obiectele de uz casnic din lemn sau metal amintim: lingurare, sărărițe, strecurător de cartofi, rășpălău (răzuitor), troc, opaiț, văitău (vas de măsurat de 3 litri), hurdoi (vas din lemn pentru preparat unt), unelte casnice din cadrul

gospodăriei țărănești. Există unelte destinate pregătirii firelor pentru țesut: piepteni mari și mici, furcă de tors simplă și cu roată, sucală, țevi, suveici.

olclorul este reprezentat în punctul muzeistic prin cărți populare, calendare, culegeri de doine, strigături și obiceiuri din zonă. Sunt păstrate, de asemenea, o serie de cântece vechi.

Toate au avut ca efect promovarea la elevi a unor sentimente de respect față de frumoasele tradiții populare locale, de revalorificare prin perpetuarea lor.

Permanent, ideea acestui punct muzeistic este că trebuie să servească ca un instrument direct și concret de aprofundare a cunoștințelor elevilor.

Poetul și omul de cultură Octavian Goga scris: „*Cine va căuta să examineze cu competență imensul tezaur al istoriei și etnograției românești, va constata neasemănata noastră superioritate față de manifestările similare ale altor popoare*”.

2. Valorificarea folclorului în activitățile didactice

Cu toții știm că folclorul este din ce în ce mai puțin prezent în viața școlărilor mici, ajungându-se chiar la necunoașterea tradițiilor și obiceiurilor specifice zonei din care provin. Astăzi, chiar și unii dintre cei mai mari dintre noi, nu-și mai amintesc de portul tradițional românesc sau de cântecele populare românești, însoțite de dansul popular aferent.

Inevitabil apare și întrebarea: „*Ce vom lăsa moștenire generațiilor viitoare de copii?*”, știut fiind faptul că într-o epocă a tehnologizării, atât copiii cât și noi, adulții, nu mai avem răbdare să apreciem valorile tradiționale pe care ni le-au lăsat cei de dinaintea noastră.

Elementele de istorie locală folosite prin integrarea lor la lecțiile de istorie sau la cele de limba română cu conținut istoric sau folcloric, au un rol deosebit de important, ajutând la explicarea proceselor general-istorice. Deci „*valorificarea practică și eficientă a cercetărilor de istorie locală rezidă în*

folosirea lor pentru conturarea și explicarea proceselor general-istorice, așa încât abordarea lor se cere făcută prin raportarea continuă la istoria generală”. (Aurel Iordănescu - „Criteriile de alegere a unui subiect de cercetare”).

Muzeul constituie un mijloc auxiliar, intuitiv în procesul instructiv-educativ, oferind avantajul unei desfășurări a lecțiilor în contact direct cu vestigiile concrete ale creației umane. În felul acesta, cunoștințele teoretice sunt exemplificate pe viu, completate și adâncite pe temeiul materialului faptic. Uneltele de industrie casnică țărănească, întâlnite în special în lecțiile de limba română, cum ar fi: torsul, țesutul, olăritul, ilustrează prin simpla lor vizionare pe viu, de către elevi, nivelul destul de rudimentar al muncii oamenilor din acea vreme. Astfel, elevii conștientizează mult mai bine, viața dificilă a țăranului român din trecut, când munca se făcea aproape în exclusivitate manual. Totodată se poate releva aici, o înclinație artistică a celor care au realizat aceste unelte sau au lucrat cu ele.

După cum se știe încă de la vârsta preșcolară, copiii vin în contact cu valorile materiale umane, în primul rând în familie ei își formează de la o vârstă fragedă reprezentări despre locul natal de unde provin, despre mediul înconjurător, satul sau orașul în care trăiesc. Frumusețea localității natale și

primele cunoștințe pe care și le însușesc despre vechimea satului sau orașului, despre înaintași, formează la copii trăiri emotive deosebite și un sentiment de atașament față de locul natal unde au văzut lumina zilei, față de localitatea și împrejurimile locale.

Cât adevăr cuprind cunoscutele cuvinte ale marelui povestitor Ion Creangă: *„Nu știu alții cum sânt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o sfoară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la priciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi băieții de-a mijoarca și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie”*. (Ion Creangă - *„Amintiri din copilărie”*).

La această vârstă, copiii își formează deja primele reprezentări și chiar noțiuni preliminare despre zona natală, care se dezvoltă apoi și se îmbogățesc pe baza impresiilor concrete, a experienței personale și sub influența procesului instructiv-educativ.

La școlarii din clasele primare, sfera atașamentului și cunoașterii se extinde. Lecțiile din clasă, activitățile în afara clasei și extrașcolare, contribuie foarte mult la dezvoltarea

sentimentelor patriotice. Reprezentările și noțiunile elevilor despre patrie se conturează și dobândesc un conținut mai bogat, iar trăirile emotive se ridică la un nou nivel de generalizare.

Însușindu-și cunoștințe despre trecutul istoric al poporului nostru, portul său popular, ocupațiile acestuia, reflectate în lecții la limba română, povestiri istorice și lecții de istorie, elevii încep să înțeleagă lupta seculară pentru independența națională și dreptate socială. Faptele glorioase pun stăpânire pe imaginația elevului. El trăiește adevărata emoție a bucuriei, pentru victoriile câștigate în trecut de poporul nostru. Aceleași evenimente generează la elevi sentimente de admirație și respect pentru înaintași, pentru cei care au muncit și luptat pe meleagurile natale. Ei încep să simtă mândria că fac parte din acest popor. Astfel lecțiile de istorie, ținute în muzeul școlar au efecte formative deosebite asupra elevilor.

Astfel în lecția „*Strămoșii noștri*” la clasa a II-a, care se predă ca o lecție de limba română, pe lângă sumarele cunoștințe despre daci și romani, se urmărește cultivarea sentimentului de admirație față de virtuțile celor două mari popoare care au fost strămoșii noștri. Atunci când se precizează că de la ei avem moștenire țara, limba și obiceiurile, se relevă

că noi ne mândrim cu asemenea strămoși. Se prezintă elevilor portretele celor doi conducători.

La lecția „*Horea, Cloșca și Crișan*” se pot folosi imagini ale celor trei conducători, locuri istorice de la Țebea, imaginea roții cu care au fost frânți Horea și Cloșca. Prin prezentarea dârzeniei lui Horea și Cloșca se oferă elevilor modele de conduită patriotică.

Când Horea a spus: „*Mor pentru dreptate și popor*”, el a oferit generațiilor care au trăit și vor trăi pe pământul românesc pildă concretă și evidentă a spiritului de jertfă pentru binele poporului. Elevii ajung să înțeleagă că „*spiritul de jertfă și strigătul către dreptate nu moare niciodată*”.

La lecțiile în care se amintește de revoluția de la 1848 din Transilvania se poate reprezenta portretul lui Avram Iancu, imagini de la Țebea, mărturii orale despre Avram Iancu. Elevii trebuie să înțeleagă din aceste lecții, spiritul de dreptate de care erau animați moșii lui Avram Iancu, lupta grea a acestora pentru apărarea pământului românesc. Interpretate, cuvintele lui Avram Iancu - „*Unicul dor al vieții mele a fost să-mi văd nașuirea fericită*” - formează la elevi convingerea că pentru fericirea patriei și a poporului nicio jertfă nu este prea mare.

În cadrul activității didactice de formare a patriotismului elevilor se pot folosi de asemenea materiale

folclorice, fotografii vechi, cât și expunerea unor întâmplări, informații despre „*personalitățile zonei*”.

Tematica textelor cu aspecte din munca oamenilor, cât și „*natura patriei*” (cu descrierea anotimpurilor, caracteristicile lor, activitățile oamenilor în fiecare anotimp, ocrotirea și respectarea mediului în care conviețuim cu semenii) permit integrarea în lecții a unor producții folclorice referitoare la câteva obiceiuri caracteristice, explicându-le copiilor că țăranii bătrâni, în unele sate, mai păstrează și astăzi vechi credințe și practici calendaristice: sfințirea țărinelor după semănat, la Rusalii pentru a rodi din belșug, tămâierea caselor, curților care se făcea la 9 Martie, de sărbătoarea celor 40 de mucenici (Sfinți), pentru a îndepărta șerpii, simbol al vicleniei și răului.

Țăranul român, aflat în permanentă relație cu natura înconjurătoare, și-a altoit existența de fiecare zi pe arborele milenar al vechilor credințe și practici calendaristice. La români, colindele, urăturile, strigăturile, legendele, tot ceea ce ține de folclor sunt chemate spre a elibera pe om de grijiile cotidiene, creând o atmosferă de optimism și bucurie, de încredere în forțele proprii.

În cadrul orelor de limba română, elevii trebuie să cunoască faptul că dramatizările în versurile populare s-au născut ca mijloace pentru crearea unei bune dispoziții în rândul

oamenilor care au avut nevoie atât „ieri” cât și „astăzi”, de destindere, de bucurii, de a trece mai ușor prin veselie și cântec peste dificultățile frecvente ale vieții. Importanța formativă a acestor obiceiuri și tradiții folclorice constă și în acțiunea de îmbogățire a vocabularului elevilor cu unele expresii populare, care-i fac să pătrundă în tainele limbii materne și în comorile înțelepciunii populare, dezvoltându-le dragostea și mândria pentru locul natal.

De exemplu, șezătoarea - obicei vechi, prezentat în cadrul creațiilor populare, are menirea de a-i solicita pe elevi în recitarea unor poezii, interpretarea unor cântece, de a povesti obiceiuri auzite de la bunici, de a dialoga între ei, imitându-i astfel pe cei bătrâni. Toate acestea conduc la îmbogățirea vocabularului și exersarea exprimării orale, atât de necesară în zilele noastre, când elevii citesc din ce în ce mai puțin datorită influențelor calculatorului.

Folclorul copiilor ne oferă materialul necesar realizării tuturor obiectivelor stabilite în programa de învățământ preșcolar. Acest material este deosebit de vast, deoarece conține întreaga problematică a adaptării copilului la mediul social și natural, cu întrebările și neliniștile ce decurg de aici. Oricum, nimeni nu poate înțelege mai bine lumea copilăriei decât copiii însăși. Devine evident faptul că aceste producții

artistice din folclorul copiilor se adresează în modul cel mai direct sensibilității și capacității lor de înțelegere, cu rezultatele cele mai bune pe planul instrucției și educației muzicale.

Din cele mai vechi timpuri, românii au avut darul de a-și tălmăci experiența, bucuria, durerea, năzuințele și dorul prin cântec zămislit de cunoaștere, din gândire intensă.

Încă de la cea mai fragedă vârstă, chiar din leagăn, copiii sunt impresionați de muzică și la auzul ei sunt tentați să îngâne și să execute mișcări. Odată cu creșterea lor, posibilitatea de a însoți jocurile cu diferite mișcări este dată de perceperea elementelor de bază a muzicii: ritmul și melodia. Școala este însă factorul care, acordând atenția cuvenită educației estetice, contribuie mult la conturarea personalității umane, la formarea și cultivarea gustului față de frumos, oferind copilului posibilitatea stimulării câmpului emoțional tonic și îndepărtării inhibițiilor.

Educația muzicală, cu influențe folclorice, este foarte productivă în declanșarea stărilor afective a sentimentelor care îl fac pe copil să vibreze în fața problemelor vieții și a unor manifestări morale. Are valențe cognitive, raționale, educative, voliționale, afective și estetice măsurabile dar și harul ineditului, al perceptabilului. De aceea, conține esențe virtuale nelimitate în modelarea și tonificarea ființei umane.

Frumusețea folclorului trebuie simțită și prețuită de copii de la o cât mai fragedă vârstă. Folclorul românesc va menține treaz interesul școlarului de vârstă mică pentru cântecul popular, de care, în mod regretabil se îndepărtează tot mai mult tineretul. Deși mici ca vârstă, copiii posedă un bagaj consistent de elemente ce aparțin folclorului copiilor: cântece-numărătoare, cântece-formulă, jocuri propriu-zise cântate sau ritmate. De la valorificarea folclorului copiilor, îi putem orienta pe aceștia spre cunoașterea unor elemente de folclor românesc.

Folclorul copiilor este un fenomen viu în continuă transformare, dar ceea ce conferă versurilor acea viață clocotitoare și complexă este capacitatea uimitoare de creație artistică și lingvistică a copiilor, pe baza unor procedee verbale arhaice.

* asociere de cuvinte fără sens, din necesități de rimă, ritm.

* îmbogățirea unui cuvânt, cu adăugarea unor silabe sau consoane: „*cuțite - răscuțite*”, „*ochi - barzaochi*” etc.

* schimbarea consoanei inițiale: „*gârză - bârză*”, „*gărgăriți - mărgăriți*” etc.

* repetarea ultimei silabe a cântului: „*mămăruță - ruță*”, „*gărgăriță - riță*” etc.

* tratarea fantezistă a cuvintelor și adesea a numelor proprii.

Alături de efectele benefice, în domeniul educației muzicale, folclorul copiilor are, prin conținutul versurilor sale, și o mare valoare în planul educației morale și a celei patriotice a școlărilor, cu condiția ca învățătoarea să facă pe cât posibil înțelese mesajele ce se desprind din textele cântecelor. Amintesc aici câteva texte ale cântecelor din folclorul copiilor:

*„Auraș păcuraș
Scoate-mi apa din urechi
Că ți-oi da parale vechi
Scoate-mi-o din amândouă
Că ți-oi da parale nouă”.*

*„Cărămidă nouă,
Dă Doamne să plouă.
Cărămidă veche
Dă Doamne să-n-cete”.*

*„Treci ploaie călătoare
Că-te-ajunge soarele
Și-ți taie picioarele
C-un pai, c-un mai*

Cu măciuca lui Mihai”.

Preluat de copii, în procesul complex de transmitere a tradiției, și-au pierdut sensul și funcția inițială, devenind auxiliare ale jocului. Procedeu artistic, frecvent întâlnit în textele cântecelor din folclorul copiilor este invocarea: soarelui, lunii, ploii, a unor vietăți și plante (fluture, gărgăriță, barză, păpădie), personaje cu atribuite pozitive sau negative (auraș - păcuraș).

În general, versurile oglindesc încrederea copilului în forțele sale și raporturile cu natura (tendința de stăpânire, de dominare a acesteia).

Tot din folclorul copiilor fac parte și versurile legate de joc, care explică desfășurarea acțiunii sau marchează momentul începerii acestuia. Versurile nu mai păstrează ritmul și nici rima, fiind redactate, în general în formă de dialog. Și aici conviețuiesc în mod firesc elemente fantastice cu imagini realiste. Fantezia bogată a copilului conferă atribuții noi obiectelor, le înfrumusețează, jucătorii iau nume de animale, plante, de obiecte, de elemente casnice, soarele și luna, etc.

Unele jocuri amintesc aspecte ale procesului muncii („Zidul”, „Ițele”, „Țăranul e pe câmp”, „De-a pânza”), altele imită aspecte din viața animalelor (puiu-gaia, cloșca cu pui).

Așadar folclorul copiilor, parte integrantă din patrimoniul cultural al poporului nostru, se afirmă ca un gen aparte, cu un conținut și un mod de realizare artistică propriu. Șlefuit de-a lungul secolelor prin contribuția generațiilor, folclorul infantil, prin conținutul și forma lui artistică, cultivă simțul estetic și moral al copiilor.

Îmi amintesc cu drag și astăzi unele jocuri din copilăria mea, pe care le jucam ori de câte ori ne adunam mai mulți copii pe ulițele satului din Zimbru sau la școală, în pauze. De regulă, cei care nu respectau regulile jocului, într-un fel autoimpuse, erau excluși din formația de joc. Toate faptele folclorice literare se exprimă într-o secvență de joc. Se cântă, se rostesc versuri, se produc mișcări, râsete, agitație și bună dispoziție. Unele dintre aceste jocuri se mai păstrează și astăzi în rândul copiilor:

„Din Oceanul Pacific

A ieșit un pește mic

Și pe coada lui scria

Ieși afară dumneata”.

„Într-o călimară

Plină cu cerneală,

Ce culoare are, călimara ta?

- Ai tu culoarea aceea?"

„Ala-bala, portocala
Ieși bădiță la porțiță
Că te-așteptă Talion
Talion fecior de domn
Cu tichie de frânghie
Cu pană de ciocârlie
Cu caii-mpăratului,
Cu căruța satului
Clanț, banț, dorobanț
Cioc, boc, treci la loc”.

„Iepuraș în iarbă
Doarme și visează
Parcă s-a îmbolnăvit
Că de mult n-a mai sărit.

- Pe ce stai?

- Pe o lădiță.

- De ce dai?

- De o fetiță.

- Cum o cheamă?

”Lina”.

Valoarea acestor jocuri este, în primul rând, educativă, dezvoltând spiritul de disciplină, de socializare, de respect, asigurând buna-dispoziție precum și o cultură a tradițiilor și obiceiurilor locale. Aceste jocuri sunt însoțite de multe ori de muzică. Muzica reprezintă pentru copil un izvor curat din munte care, pe unde trece face să rodească pământul și cu timpul modelează și piatra. Ea îi va fi prieten credincios, nedespărțit la bine și la rău, va fi substanța care îi va purifica sufletul. Sufletul copilului nu trebuie tratat ca un sac gol care trebuie umplut.

Educația contemporană, esențialmente multiculturală, dovedește că individul uman ființează nu numai în conformitate cu legile frumosului, ale armoniei și esteticului din natură, societate și opera de artă, iar educatorul trebuie pregătit pentru a imprima elevilor săi nevoia de a se educa permanent, constituind un model pentru aceștia.

Frumusețea tezaurului nostru ne oferă cunoștințe artistice de valoare, trezind în sufletul dascălului trăiri de intensă satisfacție în păstrarea și perenitatea acestor capodopere de modestie și rafinament ale creatorului anonim.

În loc de postfață

„Orice educație este autoeducație, iar noi ca dascăli și educatori, creăm de fapt doar contextul în care copilul se autoeducă. Trebuie să realizăm contextul optim, pentru ca, prin noi copilul să se educe singur, așa cum trebuie să se educe el prin propriul său destin lăuntric”, spunea Rudolf Steiner, un renumit pedagog și gânditor austriac.

Ori de câte ori ajungi în satul Zimbru, simți acel fior care ți-l dă satul românesc, cu ceea ce are mai durabil și mai frumos: oameni, obiceiuri și tradiții, elemente de cultură și civilizație. Nu de mult am avut ocazia de a sta o după-masă întreagă la Școala din Zimbru, împreună cu tatăl meu, învățătorul Oprea din Zimbru.

Desfășurându-mi activitatea de zi cu zi, în rândul copiilor de la oraș mi-am dat seama cât de mult le lipsește acestora frumusețea naturală a satului, cu tot ce întâlnim aici, lucru care la oraș, *„le-a fost furat”* de mersul, uneori, prea rapid al vieții, al trecerii copilăriei, fără să lase *„urme”* de sensibilizare a personalităților, la creațiile folclorice specifice copiilor.

Problema este: astăzi, când copilul este pus în fața calculatorului de la o vârstă foarte fragedă, când navigarea pe Internet creează dependență, când este înconjurat de jocuri sofisticate, se mai gândește oare copilul la jocurile tradiționale, care ne-au rămas întipărite în minte, chiar și la vârsta maturității. Copiii sunt creatori-inventatori în mai multe planuri; muzical, lexical și verbal; ei utilizează un număr foarte mare de artificii pe un material verbal redus.

De aceea rolul dascălului este de a-i oferi copilului pe lângă educația necesară și alternative de joc, prin sensibilizarea acestuia la creațiile folclorice specifice copiilor. Prin cântec și joc, copilul intră în contact cu lumea înconjurătoare, pe care o cunoaște, și-o apropie și încearcă să o domine, dând glas dorințelor, bucuriilor, supărărilor și impresiilor proprii. Jocul tradițional specific copiilor de la sat, îi face pe aceștia mai buni și sensibili. Prin aceasta se contribuie la educarea generațiilor și promovarea valorilor nealterate de influențele nefaste de tot felul.

Cine poate să-l uite pe Nică, eroul lui Ion Creangă, tipul copilului universal, care exclamă: „*Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul, măcar să zică cine ce-o zice*”.

Vârsta cea fericită pentru noi toți, este cea a copilăriei de la țară, care nu poate fi uitată prea ușor, copilărie combinată cu un sentiment autentic trăit la nivelul folclorului, de aceea satul este locul unde te întorci cu drag, ori de câte ori cauți un moment de liniște.

Pentru a-i ajuta pe copiii din clasa mea să intre în contact cu frumusețile naturii și a obiceiurilor din zonă, am inițiat un proiect de parteneriat educațional între Școala Generală „*Mihai Eminescu*” din Arad, condusă de doamna director Ilița Moldovan, implicate fiind clasele I A - institutor Georgiana Lupea, și a III-a B – institutor Mihaela Oarcea, și Școala cu clasele I-IV din Zimbru - institutor Teodor Oprea.

Prin acest parteneriat, dorim să stabilim în primul rând o relație de prietenie între copiii de la oraș și cei de la sat. De asemenea, se urmărește sensibilizarea acestora la tradiții și obiceiuri, crearea unui respect față de oamenii de la țară, din care provenim majoritatea dintre noi.

Elementele de folclor și istorie cu care elevii vor fi familiarizați în cadrul vizitei la Zimbru, pot fi considerate parametri ai cunoașterii zonei, de prețuire și perpetuare a capacității creatoare a înaintașilor, dar deopotrivă și ai cultivării sensibilității artistice, în fața frumosului vieții.

Activitățile urmărite, dezvoltă copiii mai multe trăsături de caracter, precum și trăsături ce exprimă atitudinea față de societate (spiritul de cooperare, dragostea față de locul natal - cel al bunicilor, sociabilitatea și optimismul). Aceste trăsături sunt alăturate celor care exprimă atitudinea copiilor față de muncă (hărnicia, spiritul de inițiativă, de întraajutorare) dar și trăsături cu atitudine față de ei înșiși (modestie și curaj).

Folclorul reprezintă oglinda vie a existenței poporului român, o dovadă grăitoare a străvechii unități culturale a poporului nostru.

Adenda

Cunoscând îndeaproape Zimbrul, zona copilăriei mele, crescând într-o familie iubitoare și admiratoare a folclorului și tradițiilor locale, care mi-a insuflat dragostea pentru frumosul satului, am purces la culegerea datelor, informațiilor istorice despre zonă, precum și a obiceiurilor, tradițiilor și datinilor specifice.

În tot acest demers, de o valoare documentară și folclorică, am remarcat o originalitate a zonei atât din punct de vedere istoric și folcloric, cât și a frumuseții plaiului zimbrănesc. Odată intrat în atmosfera arhaică a satului, nu poți să-și întrerupi „vizita”, ci să dorești să afli cât mai multe „comori populare”, care stau drept mărturie asupra istoriei, obiceiurilor, tradițiilor și mentalităților.

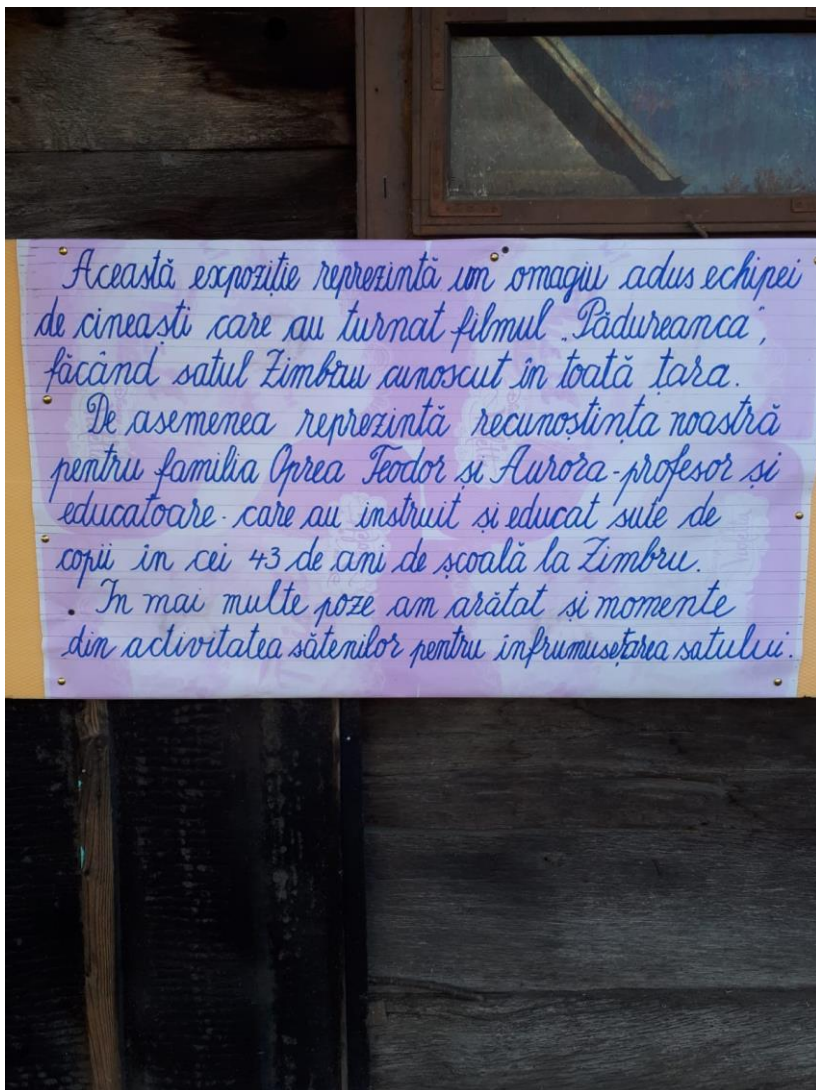
Creația folclorică, de la nașterea ei, și până în prezent, la transpunerea pe scenă, a suferit numeroase transformări și cizelări, dar și-a păstrat frumusețea veșnică. De aceea, cunoașterea tezaurului folcloric, păstrarea și transmiterea lui este o datorie a noastră pentru a păstra vie cultura neamului nostru. Acest lucru se poate realiza învățându-i pe copii versuri din cântecele vechi, colinde, pași din dansul strămoșilor noștri,

făcându-i să înțeleagă că prezentul este valoros numai împreună cu trecutul, fiindcă astfel îmbinate prezintă o garanție pentru viitor. Dacă reușim acest lucru, înseamnă că am sădit în sufletele lor unul dintre cele mai alese sentimente, de dragoste și respect față de înaintași.

Ideile expuse în prezenta scriere ar putea fi exemplu și pentru alți dascăli, intelectuali, de a valorifica tezaurul spiritual autohton al copilăriei și să-l păstreze cu respect și admirație și pentru generațiile ce vor urma.

Moștenirea culturală a poporului nostru este deosebit de bogată și valoroasă. În condițiile în care sistemul educativ instituțional nu include folclorul românesc ca obiect de studiu, populația urbană, tot mai numeroasă, tinde să ignore bogăția acestei moșteniri. Efectele sunt ireparabile pentru perpetuarea specificului și sentimentului național. Numeroasele urme ale folclorului tradițional nu sunt nici ele valorificate suficient, pentru a ajunge la marea public.

**EXPOZIȚIA FOTO ÎNGRIJITĂ ȘI PREZENTATĂ DE
PROFESORUL ALEXA ȘANDRU, PRILEJUITĂ DE
ANIVERSAREA A 36 DE ANI DE LA FILMĂRILE DIN
SATUL ZIMBRU A FILMULUI PĂDUREANCA**

Această expoziție reprezintă un omagiu adus echipei de cinești care au turnat filmul "Pădureanca", făcând satul Zimbru cunoscut în toată țara.

De asemenea reprezintă recunoștința noastră pentru familia Oprea Teodor și Aurora - profesor și educatoare care au instruit și educat sute de copii în cei 43 de ani de școală la Zimbru.

În mai multe poze am arătat și momente din activitatea sătenilor pentru înfrumusețarea satului.

BIBLIOGRAFIE

- Marki Șandor, *Aradvarmegye es Arad szabad kiralyi varos tortenete* (Arad, vol. I, 1982; vol. II, 1985), vol. I, pag. 103;
- Compendium Hungariae geographicum*, Pojon, 1777, pag. 276.
- „Halmagyensis (processus) ab oppido, quao laxe ambit, sic, adpellatus,;”
- Diploma DLXXXV, Hurmuzaki, I, pag. 696-698;
- Dl. 30188, Marki, o.c. I, pag. 360, 501;
- Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, Sibiu, 1920, vol. I, Anexa 79: „Protocollum visitationis seu investigationis Halmagyensis in negotio unionis,, datat în Hălmagiu la 1754; În latinește sunt redactate astfel: kincsia, halmagyensis, k. montana, k. csucsensis, k. acsucensis;
- Kozma, o.c., pag.6;
- Horvath, Frater Gyorgy, 280-1, Marki, I, 532;
- Szalay, Erdely es a porta, pag. 141;
- Szalay, 324-5, Marki, II, 5.6;
- Marki, II, 4;
- Szamoskozy, II, 244-6, Marki, II, 31;

Hurmuzaki, IV, pag. 230-1, *Scrisoarea lui Mihaiu Viteazu către căpitanul Oradiei*, datată lângă Hălmagiu („penes Halmagy,„) la 4 decembrie 1600;

Bethlen, VI, 52-4, Marki, II, 41-2;

Kozma Pal, *Zarand-varmegye leirasa*, Cluj, 1848, 90;

Bethlen naploja, Tort. - Tar, 1884, 309, Marki, II, 93;

Szalardy, 467-475, Marki, II, 115;

Torokm, Tort. Eml. VII, 469-470, Marki, II, 124;

Marki, *manuscris*, *Helysegnevtar*, 521, Biblioteca Pal, Cultural, Arad;

Idem, 274;

Thaly, Bercseny, III, 65, Marki, II, 279;

Thaly, III, 637-8, După Marki, II, pag. 283-285;

Thaly, II, 290, Marki, II, 291;

Kozma, 92-93;

Marki, II, pag. 30-127. Idem, 296;

Magyarország nepessege a Pragmatica Sanctio koraban, Ed. Of. De statistica ung vol. XXII, Budapest, 1986, pag. 397;

Articolul de lege ungară, XVIII din 1741;

Silviu Dragomir, *Istoria Dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în sec. XVIII*, vol. I, Sibiu, 1920, capitolul VI, pag. 224-250;

Ordinul LI/141 a Ministerului de Interne, Justiție și Finanțe de la 4 iunie 1854 *** „Foaia pentru minte, inimă și literatură,, nr. 23 din 27 iunie 1854;

Articolul de lege ungar XXXIII din 1876;

Decretul regal nr. 2465, publicat în Monitorul Oficial nr. 220 din 1925. Această arondare a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1926;

Gheorghe Lanevschi, *Aradul vremurilor de mult apuse 1843-1914*, Editura Polis, Cluj, 2005, ISBN 973-834-156-6;

Lanevschi Gheorghe, Ujj Janos, *Arad - patrimoniul cultural construit - the heritage*, Editura Brumar, ediția I, 2007, ISBN 978-973-602-261-6; ediția a II-a, 2008, ISBN 973-602.

Foto: Bodo Gavril, Bodo Iudita

CUPRINS

CUVÂNT INTRODUCTIV.....	5
CAPITOLUL I DATE ISTORICO-GEOGRAFICE CU PRIVIRE LA ZONĂ, PÂNĂ DUPĂ CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL.....	13
1. Informații geografice asupra zonei.....	13
2. Din trecutul satului Zimbru.....	16
3. Date istorice cu privire la zonă.....	26
CAPITOLUL II PREZENTAREA ZONEI DIN PUNCT DE VEDERE ETNOGRAFIC ȘI FOLCLORIC.....	67
1. Scurt istoric etnografic al zonei.....	67
2. Folclorul - creații populare locale.....	72
CAPITOLUL III INTEGRAREA ELEMENTELOR FOLCLORICE ȘI DE ISTORIE LOCALĂ ÎN ACTIVITATEA DIDACTICĂ.....	151
1. Valorificarea folclorului local printr-un punct muzeistic.....	151
2. Valorificarea folclorului în activitățile didactice.....	159
ÎN LOC DE POSTFATĂ.....	173
ADENDA.....	177

EXPOZIȚIE FOTO DEDICATĂ ANIVERSĂRII A 36 DE ANI DE LA FILMĂRILE FILMULUI PĂDUREANCA.....	179
BIBLIOGRAFIE.....	183